

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali-alan koulutusohjelma

Elias Kaasinen
Minna Kähkönen

HUOLI JA SEN KÄSITTELY PÄIVÄKODISSA –
Opas huolta herättäviin tilanteisiin

Opinnäytetyö
Marraskuu 2015



OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
(013) 260600

Tekijät
Elias Kaasinen, Minna Kähkönen

Nimeke
Huoli ja sen käsittely päiväkodissa –
Opas huolta herättäviin tilanteisiin

Toimeksiantaja
Päiväkotitouhutupa

Tiivistelmä

Opinnäytetyö yhdistää varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun aihealueet. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa informatiivinen ja selkeä työväline päiväkodin työntekijöille tilanteisiin, joissa lapsen tilanne herättää heissä huolta. Tavoitteena oli kehittää päiväkodin työntekijöiden tietämystä ja valmiuksia työskennellä tilanteissa, joissa huoli herää ja lastensuojelun toimenpiteitä mahdollisesti tarvitaan.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä yhteistyössä Joensuun Uimaharjussa sijaitsevan Päiväkotitouhutuvan henkilökunnan sekä Joensuun Enon alueen lastensuojelun työntekijän kanssa. Opinnäytetyön tekemisessä hyödynnettiin osallistavia menetelmiä, ryhmähaastatteluja ja puolistrukturoitua sähköpostihaastattelua. Opinnäytetyön tuotos on opas, jota päiväkodin työntekijät voivat käyttää työvälineenä, kun lapsen tilanne herättää heissä huolta. Oppaassa käsitellään huolen heräämistä, puheeksiottoa ja lastensuojelua. Se sisältää teoretiedon lisäksi konkreettisia esimerkkejä huolta herättävissä tilanteissa toimimiseen.

Jatkossa opasta voi kehittää päivittämällä siitä kaikille Joensuun kaupungin päiväkodeille suunnatun version. Oppaan käyttöönottoa ja hyödynnettävyyttä Päiväkotitouhutuvassa voi tutkia laatimalla päiväkodin henkilökunnalle arviointilomakkeen. Arvioinnin perusteella opasta voi edelleen kehittää. Yhteistyössä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen kanssa voisi olla mahdollista tehdä varhaiskasvatuksen asiakasperheille suunnattu opas, jossa kerrotaan lastensuojelun palveluista.

Kieli
suomi

Sivuja 53
Liitteet 7
Liitesivumäärä 12

Asiasanat
varhaiskasvatus, lastensuojelu, huolen herääminen, huolen puheeksiotto



THESIS
November 2015
Degree Programme in Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
+358 13 260600

Authors

Elias Kaasinen, Minna Kähkönen

Title

Concern and Ways to Handle It in a Day Care Center – a Guide to Be Used in Situations that Cause Concern

Commissioned by

Day Care Center Touhutupa

Abstract

This thesis joins the fields of early childhood education and child protection. The goal of this project was to produce an informative and easily understandable tool for day care center employees to be used in situations where a child's well-being causes concern. The goal was to enhance day care center employees' knowledge and preparedness to work in situations where concern of the child's situation has arisen and actions of child protection might be needed.

The thesis was executed in co-operation with day care center Touhutupa in Uimaharju, Joensuu, and with a child protection services employee who worked in Eno area, Joensuu. It was practice-based by nature, and participative methods, group interviews and a partly structured interview were used in the process. The outcome of the project was a guide that can be used by day care center employees in situations where a child's well-being concerns them. Arising concerns, the model of early intervention and child protection are handled in the guide. It includes theoretical information and concrete examples.

In the future, the guide can be developed further by updating it to a version that is aimed for all day care centers in Joensuu area. The usage and usefulness of the guide in day care center Touhutupa can be studied by composing a survey for the employees. Based on the result of the survey, the guide can be updated. In co-operation with child protection and early childhood education it could be possible to develop a guide about child protection services which would be aimed for client families of day care.

Language

Finnish

Pages 53

Appendices 7

Keywords

early childhood education, child protection, concern, model of early intervention

Sisältö

Tiivistelmä

Abstract

1	Johdanto	5
2	Varhaiskasvatus	6
2.1	Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävät	6
2.2	Kasvatuskumppanuus päiväkodissa	7
2.3	Huolen herääminen ja varhainen puuttuminen päiväkodissa	8
2.4	Huolen puheeksiottamisen periaatteet	10
3	Lastensuojelu Suomessa	12
3.1	Vanhemmuus ja vanhemman tehtävät	13
3.2	Lapsen hyvinvointi	14
3.3	Lastensuojelun tehtävät	15
4	Aiemmat opinnäytetyöt	17
5	Opinnäytetyön lähtökohdat ja tehtävä	23
5.1	Toimintaympäristö ja kohderyhmä	23
5.2	Toiminnallinen opinnäytetyö	23
5.3	Opinnäytetyön tavoite	24
6	Opinnäytetyö prosessina	24
6.1	Arvioinnin merkitys	25
6.2	Opinnäytetyön idea	26
6.3	Suunnitelman laatiminen	27
7	Osallistaminen ja haastattelut	28
7.1	Alkuarvioinnin kuvaus	28
7.2	Päiväkodin työntekijöitä osallistavat menetelmät	29
7.3	Päiväkodin työntekijöiden haastattelu	30
7.4	Lastensuojelun työntekijän haastattelu	32
7.5	Haastattelujen sisältö	32
7.6	Väliarvioinnin kuvaus	35
8	Opas huolta herättäviin tilanteisiin	36
8.1	Oppaan sisältö	36
8.2	Oppaan rakenne	38
8.3	Oppaan arviointi ja prosessin päättäminen	39
9	Pohdinta	41
9.1	Opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen	42
9.2	Eettisyyden arviointi	43
9.3	Luotettavuuden arviointi	46
9.4	Ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi	48
9.5	Kehittämisideat	50
	Lähteet	51

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Tutkimuslupahakemus
Liite 3	Huolestuttaako? Opas Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnalle huolta herättäviin tilanteisiin
Liite 4	Ryhmähaastattelurunko Touhutuvan työntekijöille
Liite 5	Haastattelurunko lastensuojelun työntekijälle
Liite 6	Loppuarviointikysymykset Touhutuvan työntekijöille
Liite 7	Loppuarviointikysymykset lastensuojelun työntekijälle

1 Johdanto

Opinnäytetyömme lähtökohtana ovat kiinnostuksemme varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun työkenttiä kohtaan. Halusimme yhdistää opinnäytetyössämme nämä aihealueet varhaiskasvatuksen työntekijöitä aidosti hyödyttävällä tavalla ja samalla syventää omaa tietämystämme aihealueista. Toiminnallisena opinnäytetyönämme teimme oppaan Joensuun alueella sijaitsevan Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnalle niitä tilanteita varten, joissa heillä herää huoli lapsesta. Oppaaseen on kerätty ajantasaista tietoa huolen heräämisestä, huolen puheeksi ottamisesta ja lastensuojelusta. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa päiväkodin työntekijöille hyödyllinen työväline ja lisätä heidän tietämystään lastensuojelusta. Opinnäytetyöprosessiimme osallistui päiväkodin henkilökunnan lisäksi lastensuojelun työntekijä.

Sosiaalialan opintojemme aikana harjoitteluissamme on tullut esille, että päiväkodeissa tarvitaan tietoa lastensuojelusta, sillä lasten perheissä voi olla haasteita, jotka näkyvät myös päiväkodin arjessa. Kaikkien päiväkodissa työskentelevien koulutuksessa ei ole välttämättä käsitelty laajemmin lastensuojelua. Henkilökunta voi kuitenkin huomata työssään asioita, jotka herättävät heissä huolta tai ajatuksen siitä, että perhe tai lapsi voisi mahdollisesti tarvita tukea. Aina he eivät kuitenkaan ole varmoja siitä, millaisissa tilanteissa tulisi ottaa yhteyttä lastensuojelun työntekijöihin tai miten tilanteissa tulisi ylipäätään toimia. Halusimme opinnäytetyössämme käsitellä tätä aihetta käytännönläheisesti.

Opinnäytetyöraportissamme määrittelimme aihealueemme kannalta olennaisia käsitteitä ja esittelemme aiempia aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä. Kuvaamme opinnäytetyöprosessimme etenemistä ja kerromme käyttämistämme toiminnallisista menetelmistä sekä tekemistämme haastatteluista, joiden avulla keräsimme päiväkodin työntekijöiden ja lastensuojelun työntekijän ideoita oppaan sisällöksi. Esittelemme opinnäytetyöprosessimme tuotoksen eli oppaan, ja kerromme, miten sitä on arvioitu. Pohdinnassa arvioimme opinnäytetyöprosessiamme sekä erittelemme sen aikana esille nousseita eettisiä kysymyksiä, omaa oppimisprosessiamme sekä esitämme jatkotutkimusideoita.

2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lasten kasvua, kehitystä ja oppimista edistävää kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatus on hoidon, opetuksen ja kasvatuksen muodostama kokonaisuus. (Stakes 2005, 11.) Tässä opinnäytetyönraportin luvussa avaamme varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävien moninaisuutta sekä kerromme kasvatuskumppanuuden merkityksestä varhaiskasvatuksessa erityisesti silloin, kun vanhempien kanssa täytyy ottaa esille huoli lapsen tilanteesta. Lisäksi kerromme huolen heräämisestä ja varhaisesta puuttumisesta päiväkodissa.

2.1 Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävät

Varhaiskasvatushenkilöstön rooli on moninainen, eikä siihen sisälly pelkästään pedagoginen osaaminen ja hoivan tarjoaminen lapselle. Kasvattajan tehtävät ja kasvattajalta vaadittavat ominaisuudet on määritelty valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. (Stakes 2005, 15–17.) Päiväkotiympäristössä tehtävän työn taustalla on aina henkilöstön tietämys hoidon, kasvatuksen ja opetuksen periaatteista ja niiden luomasta kokonaisuudesta. Kasvattajan osaaminen perustuu ammatilliseen ja koulutuksesta saatuun tietoon sekä kokeemukseen. Työyhteisön jäsenet ovat vastuussa toiminnan suunnittelusta niin, että se mahdollistaa näitä periaatteita sivuuttamatta lapselle esimerkiksi leikin. Erityisen tärkeää työssä on se, että kasvattaja havaitsee lapsen tarpeet ja tunteet sekä kykenee vastaamaan niihin. Kasvattaja välittää lapselle tietoa esimerkiksi yhteisen tekemisen avulla sekä kannustaa lasta kokeilemaan ja tekemään asioita itse, kuitenkin niin, että tarvittava apu on aina saatavilla. Myös hyvän ilmapiirin luominen ja pysyvien hoito- ja ystävyyssuhteiden mahdollistaminen kuuluvat kasvattajan tehtäviin.

Työyhteisön sisällä tehtävän työn lisäksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee ottaa huomioon lapsen perhe ja vanhemmuus (Stakes 2005, 15–17). Lapsen kehitystä tukevat rinnakkaiset kehitysyhteisöt, joista tärkein on perhe, mutta

oleellisessa osassa on myös esimerkiksi päiväkotit. Varhaiskasvatuksen työntekijällä on näin ollen kehitysyhteisön jäsenenä toisaalta vastuunsa yhtenä lapsen kasvattajana. (Rimpelä 2013, 27–30.) Jaetulla kasvatusvastuulla tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ovat vastuussa lapsensa kasvatuksesta, mutta päiväkodin työntekijä puolestaan on vastuussa siitä kasvatuksesta, jota lapsi saa ollessaan päiväkodissa. Kotikasvatuksen tukeminen puolestaan on osa päiväkodin työntekijän roolia suhteessa lapsen vanhempiin. Kotikasvatuksen tukeminen on keskustelua kasvatuksesta ja sen periaatteista. Lisäksi sen periaatteisiin kuuluu kulttuurista ja erilaisista arvoista keskusteleminen sekä lapsen edun huomioiminen. Päiväkodin työntekijän vastuulla on luoda edellytykset, joiden pohjalta vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta voivat tehdä yhteistyötä. Tällaisen osallistavan yhteistyön tekeminen vaatii päiväkodin työntekijältä kykyä nähdä, millainen perheen tilanne on ja millaisesta yhteistyöstä he hyötyisivät. Toisaalta se vaatii myös hienotunteisuutta edetä asiassa perheen ehdoilla. Tällaisen yhteistyön onnistumisen kannalta olennaisessa osassa ovat molemminpuolinen luottamus ja käsitys kummankin osapuolen rooleista. (Koivunen 2009, 151–152.) Kasvattajuus päiväkodin työntekijänä sisältää siis myös roolin vanhempien tukijana ja rinnalla kulkijana. Tämä rooli korostuu erityisesti silloin, kun vaikeuksia ilmenee. Parasta on, jos tämä tuki ja apu annetaan vanhemmalle mahdollisimman varhain. (Rimpelä 2013, 45–47.) Olennaista on siis se, että työyhteisössä työskennellään kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti ja yhteistyössä niin lapsen, lapsen vanhempien kuin toisten työntekijöidenkin kanssa (Stakes 2005, 15–17).

2.2 Kasvatuskumppanuus päiväkodissa

Varhaiskasvatuslaissa (36/1973) määritellään, että varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on toimia lapsen ja tämän vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen kehitystä ja hyvinvointia edistävästi. Lisäksi vanhemman kasvatustyön tukeminen kuuluu varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. Koivulan (2004) mukaan vanhempien ja päivähoidon välinen yhteistyö nähdään tärkeänä. Päivähoidon perustana on periaate, jossa vanhempien asiantuntijuus lastensa asioissa otetaan huomioon lasten päivähoitoa järjestettäessä. Näin ollen henkilökunnan ja vanhempien välillä vallitsee kasvatuskumppanuus. (Koivula 2004, 81.)

Kasvatuskumppanuuden tärkeitä periaatteita ovat kunnioitus, luottamus, dialogisuus ja kuuleminen. Kasvatuskumppanuuden toteutumiseksi tärkeää olisi se, että vanhemmat ja kasvatushenkilökunta olisivat keskenään tasavertaisessa asemassa, he pyrkisivät kohti yhteisiä tavoitteita ja heidän välillään vallitsisi molemminpuolinen kunnioitus. (Koivunen 2009, 153.) Henkilökunta ja vanhemmat tekevät yhteistyötä lapsen kasvun kehityksen ja oppimisen turvaamiseksi. Kasvatuskumppanuus tarkoittaa käytännössä vuorovaikutusta ja yhteistyötä, joka kasvat-
taa molempien osapuolten tietämystä auttaen turvaamaan lapsen hyvinvointia. Tällainen vuorovaikutus ja sen laatu korostuvat myös huolen puheeksi ottamisessa. (Koivula 2004, 81.)

Päiväkodin henkilökunta saa vanhemmilta tietoa lapsen kehitystarpeista. Päiväkodin henkilökunnan tehtävänä on tukea myös vanhemmuutta. Vanhemmuuden tukemisessa on tärkeää perheen voimavarojen ja positiivisten asioiden esille tuominen ja vahvistaminen. Tarpeen vaatiessa henkilökunnan on tehtävä yhteistyötä esimerkiksi neuvolan tai lastensuojelun kanssa. (Koivula 2004, 83.)

2.3 Huolen herääminen ja varhainen puuttuminen päiväkodissa

Perheiden ja lasten ongelmista puhuttaessa viitataan usein huolen heräämiseen ja varhaiseen puuttumiseen. Lapsen elämään vaikuttaviin haasteisiin päiväkodin henkilökunnan tulisi puuttua mahdollisimman nopeasti. Oppimisen, käyttäytymisen ja vuorovaikutuksen vaikeudet johtuvat usein lasten kohtaamista haasteista esimerkiksi perheessä. Lasten hyvinvoinnin takaamiseen tähtäävä erityinen tuki ja sen tarpeen tunnistaminen ovat varhaista puuttumista. (Huhtanen 2004, 203.)

Lasten ja perheiden kanssa työtä tekevien viranomaisten on tarpeen mukaan pyrittävä antamaan perheelle apua, sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin riittävän varhain (Lastensuojelulaki 417/2007). Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan ennaltaehkäisyyn pyrkivää toimintaa ja huolestuttaviin tilanteisiin puuttumista. Varhainen puuttuminen on siis joko preventiötä, eli ennaltaehkäisevää toimintaa, tai interventiota, eli korjaavia toimenpiteitä. Huoli voi he-

rätä lapsen hyvinvointiin, elämäntilanteeseen, kehitykseen tai olosuhteisiin liit-
tyen. (Huhtanen 2004, 188, 203.) Huolen vyöhykkeistö on työntekijän työväline,
jonka avulla hän voi jäsentää huoltaan lapsen tilanteesta (kuvio 1).

HUOLETON TI- LANNE	PIENI HUOLI	HARMAA VYÖ- HYKE	SUURI HUOLI
Ei lainkaan huolta.	Pientä huolta tai ihmettelyä, ehkä myös toistuvasti. Luottosi omiin keinoihisi toimia tilanteessa vahva tai hyvä. Mielessäsi on käynyt ajatuk- sia lisäävun tarpeesta.	Huolesi kasvaa ja luottosi omiin keinoihisi heikkenee. Toivomus lisäävusta. Huolen kasvaessa edelleen ja ollessa jo huomattava, omat voimavarasi käyvät riittämättömiksi. Selkeä lisäävun tarve.	Huolta paljon tai erittäin paljon. Lapsi on vaarassa tai välittömässä vaarassa. Omat keinosi loppumassa tai loppuneet. Lisäapua tai muut- tos lapsen tilan- teeseen saatava välittömästi.

Kuvio 1. Huolen vyöhykkeistö (mukaillen Eriksson & Arnkil 2012, 25).

Jos työntekijän kokema huoli saavuttaa harmaan vyöhykkeen, hän kokee, että lapsen tilanteen selvittämiseen tarvitaan lisää tukea ja kontrollia, eli tilanteen hallinnan lisäämistä rajoittamalla negatiivista käyttäytymistä, kuten vanhemman päihteiden käyttöä (Huhtanen 2004, 203). Perhesalaisuudet kuuluvat perhe-elämän ja yksityiselämän suojaan. Esimerkiksi päihteiden tai huumeiden käyttö, perheväkivalta tai lapsen kaltoinkohtelu ovat kuitenkin konkreettisia ja akuutteja vaarallisia perhesalaisuuksia. (Mahkonen 2013, 109–111.) Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lasten päivähoidossa työskentelevä on velvollinen viipymättä ilmoittamaan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos saa työssään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Työntekijä on ilmoitusvelvollinen salassapitosäännösten estämättä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Varhaisessa puuttumisessa ongelmiin puuttuminen koskeekin lapsen koko perhettä. Ongelmat ovat usein hankalia ja eri tekijöiden tulosta. Sen vuoksi niihin puuttuminen ja ratkaisu edellyttävät moniammatillista yhteistyötä ja perheen tilanteeseen perehtymistä. Tuen tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon sekä vanhemman että henkilökunnan havainnot. (Huhtanen 2004, 203–204.) Lapsi voi tarvita tukea taidollisen, tiedollisen, fyysisen, sosiaalisen tai tunne-elämän osa-alueille, mutta tuen tarve voi johtua myös lapsen kasvuolojen vaarantumisesta. Lapsen hyvinvointiin liittyvä huoli tai ongelma on tärkeää ottaa esille konkreettisesti ja pyrkiä ratkaisuun tehden yhteistyötä vanhempien kanssa. Kun tuen tarve on havaittu, aloitetaan varhaiskasvatuksen tukitoimet ja tarpeen mukaan tehdään yhteistyötä eri alojen työntekijöiden kanssa. (Stakes 2005, 35.)

2.4 Huolen puheeksiottamisen periaatteet

Kun lapsen tilanne herättää huolta, täytyy varhaiskasvatuksen työntekijän ottaa asia puheeksi lapsen vanhempien kanssa. Huolen puheeksiottaminen on keskustelua, jonka tavoitteena on löytää yhteistyössä ratkaisu huolta aiheuttavaan tilanteeseen. (Eriksson & Arnkil 2012, 12.) Dialogisuus onkin olennaista puheeksiottamisessa. Dialogi on vuoropuhelu, jossa osapuolet jakavat ajatuksiaan aidosti toisiaan kuunnellen, erilaisia näkökantoja pohtien ja muunnellen. Dialogisissa on tavoitteena luopua omista juurtuneista näkökannoista ja löytää yhdessä uusi ajattelutapa. Dialogiin, kuten kaikkeen keskusteluun, liittyy puheen lisäksi myös sanaton viestintä ja omat tunteet, joiden kautta voidaan viestittää erilaisia asioita. (Eriksson & Arnkil 2012, 37.) Dialogisuus mahdollistaa keskustelun avoimuuden niin, ettei se olisi pelkkää yksinpuhেলা ja omien mielipiteiden esittämistä. Dialogisessa keskustelussa osapuolten välillä vallitsee arvostus sekä toista keskustelijaa että tämän mielipiteitä kohtaan. (Väisänen, Niemelä & Suua 2009, 11.) Puheeksiottamistilanteessa vanhempi tulisi nähdä oman tilanteensa asiantuntijana. Puheeksiottamisessa pyritään siis ajattelemaan tilannetta yhdessä vanhemman kanssa. (Eriksson & Arnkil 2012, 37.) Huolen puheeksiottotilanteessa voidaan

keskustella siitä, ovatko vanhemmat huomanneet lapsessaan samanlaisia asioita kuin työntekijä. Vanhempien ja työntekijän välinen luottamus on tärkeää ja vanhempien antama apu on työntekijän työn laadun kannalta korvaamatonta. (Koivunen 2009, 158.)

Auttamistyö nähdään tuen ja kontrollin yhdistelmänä. Tuki on mahdollisuuksien avaamista ja kontrolli taas hallinnan lisäämistä. Tuen ja kontrollin yhdistelmä voi olla joko voimaannuttava tai alistava. (Eriksson & Arnkil 2012, 31–32.) Huolen puheeksiotossa on tärkeää ottaa huomioon lapsen ja perheen voimavarat. Voimavarakeskeisessä keskustelussa annetaan myönteistä palautetta ja näin oma tukitarjous on mahdollista liittää annettuun palautteeseen. Puheeksiottamisessa tavoitellaan yhteistyön lisäksi asioiden kehitystä parempaan suuntaan. (Eriksson & Arnkil 2012, 29.) Huolen puheeksiottamistilanteessa työntekijän tulee kohdata vanhemmat empaattisesti. Empaattisuuden avulla voidaan asettua vanhempien asemaan. Se auttaa työntekijää ymmärtämään vanhempia paremmin. (Koivunen 2009, 159–160.)

Työntekijällä voi herätä pelkoa huolen puheeksiottamisen suhteen. Pelon aiheuttajana voi olla epävarmuus siitä, kuinka vanhemmat suhtautuvat asiaan. Pelkoa voi aiheuttaa myös vanhemman ja työntekijän välisen suhteen muuttuminen huonompaan suuntaan huolen puheeksiottamisen jälkeen. Huolimatta pelon tunteistaan työntekijän on otettava herännyt huoli puheeksi viipymättä. (Koivunen 2009, 157–158.) Täytyy muistaa, että huolen puheeksiottamisen lähtökohtana on työntekijän subjektiivinen näkemys, hänellä herännyt huoli. Työntekijä tekee erilaisia havaintoja, joista hän esimerkiksi aikaisempien kokemusten pohjalta muodostaa kuvan lapsen tilanteesta. Tämän näkemyksen myötä huoli syntyy. (Eriksson & Arnkil, 2012, 21.) Jotta työntekijän oma subjektiivinen huoli ei jäisi ainoaksi näkemykseksi lapsen tilanteesta, olisi tärkeää, että työntekijä voisi tehdä yhteistyötä myös muiden alojen ammattihenkilöiden kanssa. Esimerkiksi neuvolan terveydenhoitaja voi nähdä tilanteen eri tavoin kuin päiväkodin työntekijä. Kun tiedot jaetaan, saadaan monipuolisempi näkemys lapsen tilanteesta ennen huolen puheeksiottamista. (Eriksson & Arnkil 2012, 24.)

Kun huolen puheeksiottaminen on ajankohtaista, tulee työntekijän ennakoida puheeksioton seurauksia. Tietoisesti ennakoimalla työntekijällä on mahdollisuus löytää toimintatapa, joka johtaa parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Päiväkodin työntekijän tapauksessa paras mahdollinen lopputulos olisi se, että yhteistyö vanhempien kanssa säilyy ja lapsen tilanne paranee. Ennakoiva työtehtävä luo toiminnalle selkeät raamit. Ennakoidessaan työntekijä pohtii mitä kannattaa tehdä, millaista apua tarvitaan ja mitä tilanteesta seuraa. Ennakointi auttaa kiinnittämään huomion keskeisiin asioihin. Sen avulla voi pohtia myös vanhempien reaktioita puheeksiottamistilanteessa ja sen jälkeen. (Eriksson & Arnkil 2012, 27–29.) Huolen puheeksiottamisen jälkeen vanhemmat voivat reagoida kuultuun huoleen eri tavoin. Osa vanhemmista voi suhtautua puheeksiottamiseen positiivisesti ja osa saattaa suuttua. (Koivunen 2009, 161.) Huolen puheeksiottamisen jälkeen taas tulee arvioida esimerkiksi sitä, miten tilanne sujui ja mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan. Arvioimalla tilannetta nähdään myös se, oliko puheeksiottamisesta hyötyä ja onko lapsen tilanne kohentunut. Lisäksi voidaan pohtia mahdollista jatkotoimenpiteiden tarvetta. (Eriksson & Arnkil 2012, 38–39.)

3 Lastensuojelu Suomessa

Lastensuojelu pyrkii edistämään lapsen kehitystä ja hyvinvointia ehkäisemällä lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttamalla niihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kun lastensuojelun tarvetta selvitetään tai lastensuojelua toteutetaan, otetaan huomioon lapsen etu. Lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma ja tarjoamalla avohuollon tukitoimia. Lisäksi voidaan tehdä tarpeen vaatiessa lapsen kiireellinen sijoitus tai huostaanotto, ja tarjota sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Vanhempi on ensisijaisesti vastuussa lapsesta. Lastensuojelu tukee vanhempia tarvittaessa. (Ikonen 2013, 23–24.) Tässä luvussa määrittelemme vanhemman ja lastensuojelun tehtävät sekä avaamme lapsen hyvinvoinnin käsitettä.

3.1 Vanhemmuus ja vanhemman tehtävät

Vanhemmilla on tärkeä rooli lapsen elämässä ja heidän tehtävänä on luoda lapselle hyvät kasvuolosuhteet, luoda rajat ja antaa lapselle huomiota sekä rakkautta. Vanhemmuutta voidaan tukea perheen omien tarpeiden ja tilanteen mukaan. Lapsen elämään kuuluvien ihmisten vuorovaikutus tukee lapsen kehitystä. (Koivula 2004, 77.) Vanhemmuus rakentuu oman lapsen kautta ja vuorovaikutuksessa hänen kanssaan. Jokainen lapsi ja lapsen ikävaihe kasvattaa vanhemmuutta. Vanhemmuus on läpi elämän kestävä ja siihen sitoudutaan. Vanhempien keskinäinen suhde ja vuorovaikutus sekä perheen oma kulttuuri toimivat lapselle malleina hahmottaa maailmaa. Lapsen kasvattaminen voi olla vanhemmille vaativaa. (Järvinen, Laine, Hellman-Suominen 2009, 15.)

Vanhemmuus on jaoteltu Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän henkilökunnan kehittämisen roolikartan mukaan viiteen tehtäväalueeseen: elämänopettaja, rakkauden antaja, huoltaja, ihmissuhdeosaaja ja rajojen asettaja. Tätä roolikarttaa varhaiskasvatuksen henkilökunta voi hyödyntää keskustellessaan vanhemmuudesta hoitolapsiensä vanhempien kanssa. Vanhemman tehtävät muuttuvat lapsen elämäntilanteiden muuttuessa sekä lapsen kasvaessa. On erilaista olla rakkauden antaja ja rajojen asettaja vauvaikäiselle lapselle kuin esimerkiksi leikki-iässä olevalle lapselle. (Järvinen ym. 2009, 16.) Varhaislapsuudessa, eli lapsen ollessa 0–2 -vuotias, vanhemman tehtävänä on erityisesti huomioida lapsen perustarpeet, eli lapsen fyysinen ja psyykinen hyvinvointi. Lapsen perusluottamus syntyy, kun hän saa tarpeeksi kokemuksia siitä, että hänen tarpeensa tulevat tyydytetyiksi. Lapsen turvallisuudentunne kehittyy, kun vanhempi pitää lastaan sylissä, lohduttaa ja osoittaa tälle hellyyttä. Kosketus ja vastavuoroisuus vuorovaikutuksessa lapsen kanssa rakentavat lapsen minälle ja omalle identiteetille perustan. Vanhemman rooli huoltajana siis korostuu erityisesti tässä iässä. Lisäksi hänen roolinsa rakkauden antajana ja ihmissuhdeosaajana ovat olennaisia. Vauva ja pieni lapsi oppivat ihmisten välisistä suhteista ja tunneilmastoista vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Lapsi kiinnittää vanhempien keskinäisen vuorovaikutuksen lisäksi huomiota myös tapaan, jolla he ovat vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 22).

Leikki-ikäisen, eli 2–6-vuotiaan, lapsen elämässä vanhemman rooliksi aiempien roolien lisäksi tulee erityisesti rajojen asettaja. Tässä iässä lapsi oppii perheensä ja kasvuympäristönsä asenteet ja toimintatavat. Leikki-ikäinen lapsi opettelee leikin avulla erilaisia rooleja, käsittelee sen avulla kokemuksiaan ja ilmaisee itseään. Tässä iässä lapsen puhe ja mielikuvitus kehittyvät. Vanhemman rooliin kuuluu rajojen asettaminen lapsen elämän eri tasoilla. Tärkeää on rajojen asettaminen johdonmukaisesti. Johdonmukaisuus lisää lapselle turvallisuudentunnetta ja harjoittaa lapsen pettymysten sietokykyä. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 22–23.)

3.2 Lapsen hyvinvointi

Hyvinvoinnin käsite jaetaan usein subjektiiviseen ja objektiiviseen hyvinvointiin. Subjektiivinen hyvinvointi on ihmisen oma kokemus ja objektiivinen hyvinvointi taas tarkoittaa hyvinvoinnin ulkoisia ehtoja. (Vornanen 2001, 21.) Suomessakin hyvin tunnettu hyvinvoinnin määritelmä on Erik Allardtin kehittämän hyvinvointimalli, jossa hyvinvointi muodostuu kolmesta ulottuvuudesta: *having*, *loving* ja *being*. *Having* sisältää ihmisen perustarpeet sekä materian, *loving* erilaiset sosiaaliset suhteet ja *being* esimerkiksi mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen ja mielenkiintoiseen tekemiseen sekä arvostukseen. (Lipponen & Salmi 2013, 3.)

Lapsuuden hyvinvointia määriteltessä huomioidaan lapsen olosuhteet sekä lapsen toimintaympäristöjen ja kehitysympäristöjen laadukkuus. Lisäksi lapsen hyvinvointiin kuuluvat perustarpeet, psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi, sosiaaliset suhteet, lapsen terveys, lapsen elinympäristö, perheen taloudellinen tilanne, yhteiskunnan lapselle ja perheelle tarjoama tuki sekä lapsen koulutus. (Lipponen & Salmi 2013, 3–4.) Urie Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria esittelee lapsen hyvinvointiin vaikuttavien kasvu- ja kehitysympäristöjen moninaisuuden. Teoriasta nähdään, että lapsi on toimijana monilla eri tasoilla. Mikrosysteemissä ovat lapsen lähisuhteet, kuten perhe, muut aikuiset ja lapset, joiden kanssa lapsi on välittömässä vuorovaikutuksessa. Mikrosysteemiin kuuluu esimerkiksi koti ja päiväkotiki. Mesosysteemi taas kuvaa mikrosysteemien välisiä yhteyksiä, joissa myös

lapsi on mukana, kuten esimerkiksi kodin ja päiväkodin välistä yhteistyötä. Ekosysteemi puolestaan kuvaa niitä mikrosysteemien välisiä yhteyksiä, joissa lapsi ei ole mukana, kuten lapsen vanhempien oman työn ja lapsen kasvattamisen yhdistäminen. Makrosysteemi sisältää ne yhteiskunnan ja kulttuurin näkökulmat, joilla on merkitystä lapsen kannalta, kuten lait, arvot ja asenteet sekä ideologiat. Kronosysteemi tarkoittaa näiden tasojen suhdetta aikaan. Kronosysteemiin kuuluu esimerkiksi kehitys ja muutos. (Lipponen & Salmi 2013, 5; Rimpelä 2013, 27–29.)

Lapsi ja lapsen kehitys on holistisen ihmiskäsityksen mukaan kokonaisvaltaista. Holistinen ihmiskäsitys erottaa ihmisen olemassaolon perusmuodoiksi tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden. Kehollisuudella tarkoitetaan ruumiin ja kehon toimintoja. Lapsen saamat keholliset kokemukset, kuten kosketus, silittäminen ja sylissä pitäminen ovat hänen kehityksensä kannalta olennaisia asioita. Se, miten lasta kosketetaan, on hänelle emotionaalisesti merkityksellistä. Siksi fyysisen väkivallan kokeminen on lapselle traumaattista. Tajunnallisuus tarkoittaa lapsen omaa kokemusta olemassaolostaan. Tajunnallisuuteen kuuluvat tunne-elämään liittyvät tekijät, kuten toveruussuhteet, suhteiden laatu lapselle läheisiin aikuisiin, minäkuvan laatu, kasvuympäristö tai lapsen myönteiset tai traumaattiset kokemukset. Tajunnallisuus sisältää siis henkisen väkivallan, kuten uhkailun tai haukkumisen. Se sisältää myös laiminlyönnin, kuten perushoidon laiminlyönnin tai lapsen yksinjäättämisen. Situationaalisuudella tarkoitetaan lapsen olemassaoloa ja sen suhdetta hänen elämäntilanteeseensa, kuten perhetilanteeseen tai lähisuhteisiinsa. Lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta tärkeää olisi, että lapsen elämäntilanne on turvallinen ja säilyy vakaana. Tällaisessa tilanteessa lapsella on rajat, hänestä huolehditaan, häntä ei vähätellä ja hänestä ja hänen asioistaan ollaan kiinnostuneita. (Koivunen 2009, 113–114, 139–140, 144–145.)

3.3 Lastensuojelun tehtävät

Lapsi ja lapsen hyvinvointi on ensisijaisesti vanhemman vastuulla. Lastensuojelun tehtävä on tarvittaessa tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lastensuojelun tehtävänä on myös toimia kunnan lasten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lastensuojelun tavoitteena on taata lapselle riittävä hoiva, huolenpito ja turva. (Ikonen 2013, 23–24.) Tärkeänä periaatteena pidetään ongelmiin puuttumista mahdollisuuksien mukaan varhaisessa vaiheessa niitä ennaltaehkäisten erilaisia tukitoimia käyttämällä (Huotari & Hurtig 2008, 164). Erityinen tuki on ehkäisevää lastensuojelua, jonka tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tukea vanhemmuutta (Lastensuojelulaki 417/2007). Sitä annetaan esimerkiksi päivähoidossa. Viranomaisten on tehtävä yhteistyötä ja esimerkiksi sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava asiantuntija-apua muille viranomaisille. Lastensuojelutyössä hyödynnetään niitä palveluita ja toimijoita, jotka ovat helposti perheen saavutettavissa. (Ikonen 2013, 24.)

Lastensuojelua toteutetaan myös tekemällä lastensuojelutarpeen selvityksiä sekä asiakassuunnitelmia. Lisäksi järjestetään tarpeen mukaan avohuollon tukitoimia, lapsen kiireellisiä sijoituksia ja huostaanottoja. (Ikonen 2013, 23–24.) Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelutarpeen selvitys alkaa, kun lastensuojelutarpeen arvioimiseksi tehdään pyyntö yhdessä lapsen tai lapsen vanhempien ja ilmoitusvelvollisen henkilön kanssa, ilmoitusvelvollinen tai muu henkilö tekee lastensuojeluilmoituksen tai tehdään ennakollinen lastensuojeluilmoitus, kun epäillään, että syntymätön lapsi tulee syntymänsä jälkeen tarvitsemaan lastensuojelun tukitoimia välittömästi. Lastensuojeluilmoituksen ja lastensuojelutarpeen selvittämisen taustalla voi olla erilaisia asioita liittyen lapsen huolenpidon ja hoidon laiminlyöntiin, lapsen kehitystä vaarantaviin olosuhteisiin tai lapsen käyttäytymiseen (Mahkonen 2013, 182).

Lastensuojelutyössä pyritään ensisijaisesti käyttämään avohuollon tukitoimia, ellei lapsen etu muuta vaadi. Avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi lapsen ja perheen taloudellinen tukeminen, tehostettu perhetyö tai lapsen kuntoutumista tukevien hoito- ja terapiapalvelujen järjestäminen. Vanhempien ja 12 vuotta täytäneen lapsen suostumuksella lapsi voidaan myös sijoittaa avohuollon tukitoimena, jos se on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Jos lapsi on välittömässä vaarassa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehuoltoon tai laitoshuoltoon. Kiireellinen sijoitus voi jatkua enintään 30 päivää, mutta ilman eri päätöstä se voi jatkua pitempään, jos 30 päivän sisällä sijoituksen

alkamisesta tehdään hakemus huostaanotosta hallinto-oikeudelle tai asia on ollut vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa jo ennen lapsen kiireellistä sijoitusta. Kiireellisen sijoituksen aikana tehdään huostaanoton tarpeen selvitys. Jos 30 päivää ei ole riittävä aika tarpeen selvittämiseksi, voidaan kiireellistä sijoitusta jatkaa enintään 30 päivällä, kun lisäajalle ja lisäselvityksille on tarvetta ja päätös on lapsen edun mukainen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lapsi tulee ottaa huostaan, jos hänen kasvuolonsa tai puutteet huolenpidossa tai hänen oma käyttäytymisensä vakavasti vaarantavat hänen terveyttään tai kehitystään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain silloin, kun muut tukitoimet eivät ole riittäviä ja päätös on lapsen edun mukainen. Huostaanotosta tehdään hakemus hallintaoikeudelle. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja se lakkaa, kun huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole tai silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

4 Aiemmat opinnäytetyöt

Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun aihepiirejä yhdistäviä opinnäytetöitä ja tutkimuksia on tehty aiemminkin erilaisista näkökulmista. Opinnäytteinä on tehty esimerkiksi lastensuojeluoppaita tai selvityksiä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. Niissä on pyritty myös löytämään mahdollisuuksia yhteistyön kehittämiseksi.

Miia Jokela ja Tiina Järvinen (2015) ovat opinnäytetyössään selvittäneet, millä tavoin Vantaan kaupungin lastensuojelun työntekijät näkevät päiväkotien ja lastensuojelun välisen yhteistyön ja sen, miten sitä voisi jatkossa kehittää. (Jokela & Järvinen 2015, 6.) Jokelan ja Järvisen (2015) opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että lastensuojelun ja päiväkotien välistä yhteistyötä toteutetaan siten, että päiväkodilta pyydetään näkemys perheen ja lapsen tilanteesta, jos lastensuojelun työntekijöillä herää huoli lapsen tilanteesta. Päiväkodin työntekijöiden koettiin olevan lastensuojelun näkökulmasta tärkeä tiedonlähde, koska he pääsevät seura-

maan lapsen ja perheen arkea lähes joka päivä. Lastensuojelun työntekijät ohjeistavat päiväkodin työntekijöitä olemaan yhteydessä lastensuojeluun konsultoinnin muodossa, jos huoli lapsen ja perheen tilanteesta herää. Lastensuojelun työntekijät vastaavat päiväkodista pyydettyihin konsultointeihin, joiden tarkoituksena on edesauttaa päiväkotien työntekijöitä selkeyttämään näkemyksiään ja samalla selvittää, onko lastensuojelun puolelta aiheellista puuttua tilanteeseen. Tiedottaminen lastensuojelun toiminnasta tapahtuu useimmiten toteuttamalla lastensuojeluinformaatioilaisuuksia viranomaisille sekä toimittamalla esitteitä päiväkoteihin. Lastensuojelun työntekijät osallistuvat päiväkotipalaveriin päiväkotien näin pyytäessä ja lastensuojelu reagoi päiväkodeista tehtyihin lastensuojeluilmoituksiin asian vaatimalla tavalla. (Jokela & Järvinen 2015, 26.)

Jokelan & Järvisen (2015) opinnäytetyöstä ilmeni lisäksi, että lastensuojelun työntekijät kokevat päiväkotien työntekijöiden tietämyksen vähäisyyden vaikuttavan suurelta osin yhteistyön toimivuuteen, koska päiväkodin työntekijät eivät tiedä tarpeeksi lastensuojelun toiminnasta tai työskentelytavoista. Päiväkodin työntekijöiden lastensuojelulain tietämys koetaan myös puutteellisena. Päiväkotien työntekijöiden keskuudessa ilmenee epätietoisuutta siitä, millaisissa tilanteissa lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, eikä konsultaatioita lastensuojelulle tapahdu riittävästi. Päiväkotien työntekijät pelkäävät omien näkemystensä olevan niukkoja edes konsultointiin, minkä takia yhteistyö lastensuojelun ja päiväkotien välillä kärsii. Kattavilla koulutuksilla mahdollistettaisiin päiväkodin työntekijöiden tietoisuus lastensuojelutyön monimuotoisuudesta. Se madaltaisi kynnystä yhteistyön aloittamiselle päiväkodin puolelta. Koulutukset koskien lastensuojeluilmoitusta koettiin merkittäväksi, koska päiväkodeissa ei ole lastensuojeluilmoitusprosessista riittävästi tietoa. (Jokela & Järvinen 2015, 28–30.)

Mariella Penninkangas ja Sonja Rantala (2012) selvittivät opinnäytetyössään Järvi-Pohjanmaan tietämystä lastensuojelusta varhaiskasvatusjohtajan, päiväkotien johtajien ja sosiaalityön johtajan näkökulmasta. Opinnäytetyön tuotoksena he näiden tulosten lisäksi tekivät lastensuojeluoppaan. (Penninkangas & Rantala 2012, 11.)

Penninkankaan ja Rantalan (2012) opinnäytetyön tuloksista ilmeni päiväkotien johtajien arvioivan, että päiväkotien työntekijöiden tietämyksen taso on kohtalaista. Jokaisella päiväkodin työntekijällä oli tietoa lastensuojelusta jonkin verran, mutta tietoa ei ollut riittävästi, joten johtajat kokivat tietämyksen lisäämisen hyödylliseksi. Päiväkotien johtajien näkemys oli, että päiväkotien työntekijät tietävät, milloin lastensuojeluilmoituksen teko on aiheellista, mutta työntekijät ovat silti arkoja tekemään lastensuojeluilmoituksia. Yhteistyö päiväkotien ja sosiaalitoimen välillä koettiin riittäväksi, mutta parannettavaa ja kehitettävää sille löytyi. Päiväkotien johtajien toivomuksiin Penninkankaan ja Rantalan tekemän oppaan osalta kuuluivat lastensuojeluprosessin selventäminen ja prosessin kulku, lastensuojeluilmoituksen tekeminen, lastensuojelulomake, yhteystiedot sosiaalitoimeen, lastensuojelulain sisältöä sekä salassapitoasiat koskien lastensuojelua. (Penninkangas & Rantala 2012, 56–59.)

Penninkankaan ja Rantalan (2012) opinnäytetyöstä ilmenee, että Järvi-Pohjanmaan varhaiskasvatusjohtajan mielestä päiväkotien työntekijöiden tietämys lastensuojelusta on riittävä. Varhaiskasvatusjohtajan mielestä on tärkeää lisätä tietoa lastensuojelun käytännön toimista. Järvi-Pohjanmaan varhaiskasvatusjohtajan mielestä Järvi-Pohjanmaalle tulee saada yhtenevät toimintatavat lastensuojeluasioissa toimimiseen. Järvi-Pohjanmaan varhaiskasvatusjohtajan kokemusten perusteella päiväkotien työntekijät tunnistavat huolestuttavat tilanteet hyvin. Varhaiskasvatusjohtaja toivoi Penninkankaan ja Rantalan tehtävään oppaaseen tietoa lastensuojelun kokonaisuudesta. (Penninkangas & Rantala 2012, 59–60.)

Penninkankaan ja Rantalan (2012) opinnäytetyöstä ilmeni, että sosiaalityön johtajan mukaan huolen aiheita nostetaan esiin hyvin Järvi-Pohjanmaan päiväkodeissa ja päiväkotien työntekijöiden uskallus keskustella vanhempien kanssa huolen heräämisestä on hyvä. Päiväkodin työntekijät pelkäävät, että lastensuojeluilmoitus johtaa automaattisesti huostaanottoon, joka johtunee siitä, että päiväkotien työntekijöillä ei ole välttämättä tietoa olemassa olevista lastensuojelun tukitoimista. Sosiaalitoimen johtaja katsoi, että päiväkotien työntekijöille tulisi tarjota koulutusta, joka syventää tietoa lastensuojelusta. Sosiaalitoimen johtaja toivoi Penninkankaan ja Rantalan tuottaman oppaan sisällöksi tietoa lastensuojelulaista, erityisesti lastensuojelun ilmoitusvelvollisuudesta koskien päiväkotien

työntekijöitä, lastensuojelun menetelmistä, tukimuodoista ja perheille tarjolla olevista erilaisista tukitoimista ennen viimesijaista huostaanottoa. (Penninkangas & Rantala 2012, 61–62.)

Elina Latvala ja Eeva-Kaisa Seppänen (2015) tutkivat opinnäytetyössään lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehittämisen mahdollisuuksia. Opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välisen yhteistyön tarvetta sekä sitä, miten sitä voitaisiin vahvistaa. (Latvala & Seppänen 2015, 1.) Tutkimuksessa haastateltiin kymmentä varhaiskasvatuksen työntekijää kolmesta eri päiväkodista, kahta päiväkodin johtajaa, kahta lastensuojelun sosiaalityöntekijää ja yhtä palvelupäällikköä. (Latvala & Seppänen (2015, 22.)

Latvalan ja Seppäsen (2015) opinnäytetyön tuloksista ilmeni, että varhaiskasvatuksen pitäisi saada lisää informaatiota mahdollisuudestaan konsultoida lastensuojelun työntekijöitä. Erityisesti varhaiskasvatuksen näkökulmasta lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisessä yhteistyössä, esimerkiksi tiedottamisessa on parantamisen varaa. Tuloksista ilmenee tarve varhaiskasvatuksen varhaisesta yhteydenotosta lastensuojeluun, kun huoli lapsesta herää. Varhaiskasvatuksen kentällä tarvitaan enemmän tietoa perhettä tukevista peruspalveluista. Varhaiskasvatuksen työntekijät kaipaavat lisäinformaatiota lastensuojeluprosessista, avohuollon tukitoimista ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. (Latvala & Seppänen 2015, 42–44.)

Jenny Itkonen ja Anniina Jääskeläinen ovat opinnäytetyönään (2012) tehneet oppaan lastensuojelusta päiväkotien henkilökunnalle. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa informoiva, tiivis sekä helppokäyttöinen opas päivähoidon työntekijöille Espoon Matinkylä-Olarin päivähoitoalueella. Opas oli tarkoitus saada käyttöön päivähoidon työntekijöiden työskentelyssä siten, että se toimisi käytännön toimien tukena. (Itkonen & Jääskeläinen 2012, 8–9.) Opas tuotettiin yhteistyössä useiden espoolaisten päiväkotien kanssa, ja lisäksi yhteistyössä oli mukana johtava sosiaalityöntekijä (Itkonen & Jääskeläinen 2012, 29–31).

Itkosen ja Jääskeläisen (2012) mukaan heidän opinnäytetyönään tuottamansa opas on sovellettavissa käytäntöön ja sitä voi käyttää päiväkodin arjessa. Se on tehty yhdessä lastensuojelun ja päivähoidon kanssa. Oppaassa on ajankohtaista tietoa ja sitä voi käyttää päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyötapaamisissa. Opas helpottaa Itkosen ja Jääskeläisen (2012) mukaan lastensuojelun ja päivähoidon työntekijöiden yhteistä keskustelua. Oppaan avulla päivähoidon työntekijöiden informaatio lastensuojelusta lisääntyy. Tietoisuus rohkaisee päivähoidon työntekijöitä ottamaan lastensuojelun työntekijöihin yhteyttä. (Itkonen & Jääskeläinen 2012, 42.)

Anne Kerälä (2012) on tehnyt opinnäytetyön liittyen varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun moniammatilliseen yhteistyöhön. Hän teki lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön kartoitusta Kuusamo-Posio-Taivalkoski-alueella. Tavoitteena oli kartoittaa kuntien lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyömuotojen haasteita, kehittämisalueita ja sen hetkistä tilaa. Kartoituksen kohderyhmänä oli päivähoidon henkilöstöä, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja perhetyöntekijöitä. (Kerälä 2012, 1, 6.)

Kerälän (2012) mukaan Kuusamo-Posio-Taivalkoski-alueella lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä oli tarvetta yhteistyölle, kun huoli lapsesta herää. Erityisesti yhteistyötä tarvittiin silloin, kun lapsi ja perhe olivat lastensuojelun asiakkaana. Moniammatillinen yhteistyö nähtiin tärkeänä lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa. Suurimpana haasteena lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyölle nähtiin salassapitosäännökset ja vaitiolovelvollisuus. Päivähoidon työntekijät olivat epävarmoja lastensuojelulain sisällöstä, eivätkä tiedä, mitä asioita he saavat kertoa ja kenelle. Tiedonsiirto päivähoidon ja lastensuojelun välillä nähtiin parhaiten toimivan yhteisissä palavereissa. Päivähoidon työntekijät kokivat tärkeimmäksi roolikseen moniammatillisessa yhteistyössä lapsen havainnoinnin ja päivähoidon näkemyksen esille tuomisen. Perhetyöntekijät kokivat tärkeimmäksi roolikseen lasten ongelmista tiedottamisen lastensuojelun työntekijöille. Sosiaalityöntekijät kokivat asemansa yhteistyössä päätöksiä tekeväksi. Yhteistyötä tulisi kehittää lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen mielestä yhteisten pa-

laverien sekä toimintasuunnitelmien avulla. Sosiaalityöntekijät kokivat, että yhteistyössä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä tärkeintä on perheen ja lapsen etu. (Kerälä 2012, 11–26.)

Saija Kivimäki (2009) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut, millaisia lähtökohtia lastensuojelun ja päivähoidon väliselle yhteistyölle on. Hän on myös nostanut esille yhteistyön ongelmia ja kehittämisehdotuksia. Hän on käyttänyt päivähoidon ja sosiaalitoimen ammatillisia aikakauslehtien artikkeleita selvittääkseen näitä asioita. (Kivimäki 2009, 25.) Lastensuojelun ja päivähoidon välinen yhteistyö voi alkaa päivähoidossa olevasta lapsesta, josta on syntynyt huolta. Yhteistyö voi alkaa myös silloin, kun perheelle, jossa on alle kouluikäinen lapsi, esitetään päivähoidon palveluita avohuollon tukitoimena. Lapsen ollessa jo päivähoidossa, päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyö voi alkaa jonkun muun tahon aloitteesta, esimerkiksi neuvolan aloitteesta. Tällainen tilanne vaatii päivähoidon ja lastensuojelun kohtaamista. (Kivimäki 2009, 32–33.)

Lakien tuomat velvoitteet voivat aiheuttaa vaikeuksia lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyölle. Esimerkiksi päivähoidon puolella on lisätiedon tarvetta ilmoitus- ja salassapitovelvollisuuksien ja huostaanoton kriteereistä. Päivähoidon työntekijät saattavat pelätä rikkovansa salassapitovelvollisuuttaan ottamalla yhteyttä sosiaalityöntekijään. Erilainen työkuultuuri ja tiedon välittämisen haasteet päivähoidon ja lastensuojelun välillä voivat olla haaste yhteistyölle. Työntekijöiden vaihtuvuus hankaloittaa päivähoidon ja lastensuojelun yhteistä työskentelyä. Asiakkaiden määrä voi olla myös haaste yhteistyölle. (Kivimäki 2009, 64–66.) Toiminnan kehittämisenä on ajateltu lastensuojelun työntekijän asettumista työskentelemään päivähoidon puolelle, siten, ettei työntekijä vain konsultoi, voisi olla mahdollinen kehittämisskeli yhteistyölle. Kyseistä työskentelytapaa on kokeiltu ja se on nähty positiivisena kokemuksena. Yhteisen ajan mahdollistaminen keskusteluille lastensuojelun ja päivähoidon välillä nähdään yhteistyötä kehittävä asiana. (Kivimäki 2009, 70–77.)

5 Opinnäytetyön lähtökohdat ja tehtävä

Saimme idean opinnäytetyöhömmе koulutukseemme kuuluneessa harjoittelussa. Kiinnitimme huomiota siihen, että päiväkodit ja lastensuojelu tekevät yhteistyötä keskenään, Kun oli aika pohtia oman opinnäytetyön aihetta, päädyimme yhdistämään opinnäytetyömme aiheessa meitä molempia kiinnostavat työkentät: varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun. Lähtökohtana opinnäytetyössämme on varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun tekemä yhteistyö ja se, että varhaiskasvatuksen työntekijät tarvitsevat työssään tietoa lastensuojelusta. Tässä opinnäytetyöraportin luvussa kerromme opinnäytetyöprosessimme toimintaympäristöstä ja kohderyhmästä, määrittelemme toiminnallisen opinnäytetyön sekä kerromme opinnäytetyömme tavoitteista.

5.1 Toimintaympäristö ja kohderyhmä

Opinnäytetyömme toimintaympäristö oli Päiväkoti Touhutupa, joka sijaitsee Joensuussa, Uimaharjussa. Päiväkodissa on kaksi ryhmää, 3–6-vuotiaille tarkoitettu 21-paikkainen ryhmä ja 1–5-vuotiaille tarkoitettu 12-paikkainen ryhmä. Päiväkodissa työskentelee kuusi työntekijää. Päiväkodissa painotetaan pienryhmätoimintaa ja liikunnallisuutta. Päiväkoti on perustettu vuonna 1976 ja sen toimintaa on laajennettu vuonna 2012 yhden osaston verran. (Joensuun kaupunki 2015, 2014, 2013.) Opinnäytetyömme kohderyhmä oli Päiväkoti Touhutuvan kasvatushenkilöstö, eli lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat.

5.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toteutimme opinnäytetyömme toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on tuoda käytännön työelämään toiminnan ohjeita tai opastusta, järjestää toimintaa tai järjeistää sitä. Silloin kun toiminnallisen opinnäytetyön tuotos sisältää tekstiä, opinnäytetyö pitää sisällään kaksi prosessia.

Ensin tulee kirjoittaa tuotoksen teksti ja sen jälkeen opinnäytetyöraportti. Toiminnallisen opinnäytetyön tekstiä sisältävä tuotos voi olla esimerkiksi opas tai ohjekirja, kuten meillä. Sitä laadittaessa tulee ottaa huomioon tuotoksen käyttötarkoitus ja luonne, sekä kohderyhmän asema ja tietämys aiheesta. (Vilkka & Airaksinen 2003, 9, 129.)

Toiminnallisen opinnäytetyön raportissa tulee tuoda ilmi mitä on tehty, minkä vuoksi ja millä keinoin. Lisäksi raportista selviää millainen työprosessi on ollut ja millaisia tuloksia tai johtopäätöksiä on tehty. Myös omaa prosessia sekä tuotosta ja oppimista tulee arvioida ja sekä tuoda ilmi arvioinnin keinot. (Vilkka ym. 2003, 65.)

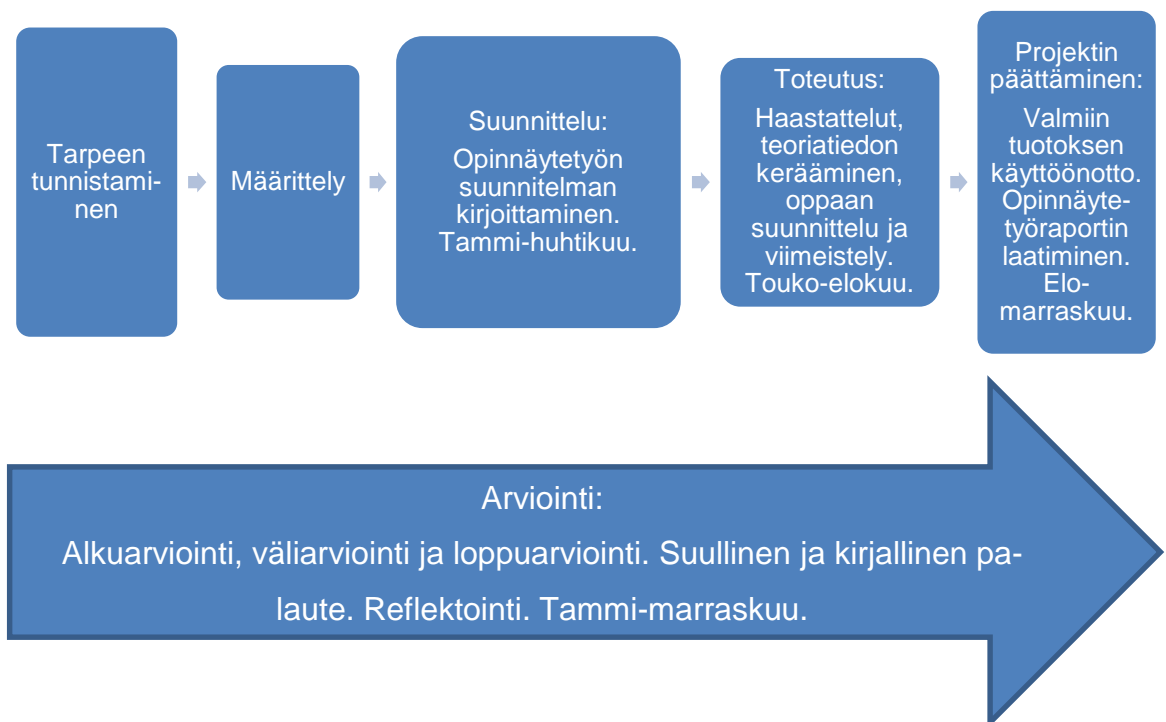
5.3 Opinnäytetyön tavoite

Lastensuojelu ja varhaiskasvatus pyrkivät molemmat edistämään lasten hyvinvointia ja toimimaan lapsen parhaaksi. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun työntekijöiden tulee osata tarpeen vaatiessa toimia yhdessä moniammatillisesti, ja siten nämä kaksi työkenttää ovat toisiinsa sidoksissa. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa päiväkodin henkilökunnalle ajankohtaista, selkeää ja heille tarpeellista tietoa sisältävä työväline. Päädyimme tekemään heille oppaan. Tavoitteenamme oli, että opasta on mahdollista ja helppoa hyödyntää niissä tilanteissa, joissa huoli herää. Lisäksi tavoitteena oli, että työntekijöiden valmiudet työskennellä lastensuojelullisia toimia vaativissa tilanteissa lisääntyisivät opinnäytetyöprosessin edetessä, eli prosessi ja valmis opas auttaisivat lisäämään työntekijöiden tietämystä aihealueesta.

6 Opinnäytetyö prosessina

Opinnäytetyöprosessiamme ohjaavana menetelmänä käytimme projektityön prosessimallia (kuvio 2). Projektissa vaiheet voivat olla osiin päällekkäisiä tai ne seu-

raavat toisiaan. Projekti alkaa tarpeesta tai ideasta. Määrittelyvaiheessa arvioidaan sen toteuttamiskelpoisuutta ja suunnitteluvaiheessa tarkennetaan projektin tavoitteita ja laaditaan suunnitelma, toteutusvaiheessa edetään suunnitelman mukaisesti ja projektia päätettäessä laaditaan loppuraportti ja pohditaan jatkoideoita. (Kettunen 2009, 43–45, 51–54.) Tärkeä prosessin osa on arviointi. Palautteen ja reflektion avulla prosessia ohjataan kohti prosessin tavoitetta. Prosessiarvioinnin toteuttamiseksi ei ole yhtä oikeaa tapaa, vaan jokaisessa prosessissa on omat tiedontarpeensa ja kysymyksensä. (Seppänen-Järvelä 2004, 25.)



Kuvio 2. Projektin yleinen kulku. Opinnäytetyöprosessimme vaiheet yksinkertaistetusti. (mukaillen Kettunen 2009, 43.)

6.1 Arvioinnin merkitys

Arviointi kulki opinnäytetyöprosessissamme mukana koko ajan (kuvio 2). Suopajarven mukaan (2013, 23) arvioinnilla on omat tehtävänsä projektin vaiheissa. Alussa arvioidaan ja selvitetään projektin toimintaympäristö, toiminta ja tavoitteet.

Väliarvioinnin tehtävänä on arvioida projektin toimintaa suhteessa projektille asetettuihin tavoitteisiin. Loppuarvioinnissa arvioidaan projektin tulokset ja vaikuttavuus, eli tarkastellaan sitä, mitä on saatu aikaan.

Prosessiarviointi avaa projektin toteutustavan, ja sen avulla voidaan tarkastella prosessin eri vaiheita. Arvioinnissa tavoitteena ei siis ole pelkkien tavoitteiden toteutumisen tarkastelu, vaan koko prosessia arvioidaan ja tarkastellaan, kiinnittäen huomiota sen aikana tehtyyn toimintaan, toiminnan luonteeseen ja etenemiseen. Arviointi onkin prosessimaisen työn väline, jolla pystytään havaitsemaan ja tarkastelemaan reflektiivisesti prosessin aikana tapahtunutta oppimista tai muutoksia. Se tuottaa materiaalia prosessin loppuarviointia varten, mutta toisaalta antaa myös palautetta prosessin vielä ollessa toteutusvaiheessa. (Seppänen-Järvelä 1999, 90–92.) Jotta arviointi olisi mahdollista, tulisi projektin vaiheisiin tietoisesti sijoittaa materiaalin keräämiseen tähtääviä toimintoja. Näin prosessin arviointi, raportointi ja analysointi näiden materiaalien avulla olisi mahdollista, eikä arviointi jäisi vain projektin aikana käytyjen keskustelujen ja pohdintojen varaan. (Seppänen-Järvelä 1999, 93.)

6.2 Opinnäytetyön idea

Opinnäytetyöprosessimme alkoi opinnäytetyöidean määrittelyllä. Määrittelyvaiheessa arvioidaan sitä, onko tarve tai idea toteuttamiskelpoinen. Määrittelyvaiheessa selvennetään sitä, millainen projektin lopputuloksen halutaan olevan. Lisäksi pohditaan, miten projekti voitaisiin toteuttaa. Tässä vaiheessa projektille määritellään sisältö, esimerkiksi mihin tarpeeseen projekti vastaa, millainen on projektin aikataulu ja mitä tuloksia siltä odotetaan. (Kettunen 2009, 43, 51–52.) Opinnäytetyön idean saamisen jälkeen otimme yhteyttä Päiväkoti Touhutupaan ja kysyimme onko heillä kiinnostusta osallistua opinnäytetyöprosessiimme. Kävimme jo kesällä 2014 alustavasti keskustelemassa Päiväkoti Touhutuvan työntekijöiden kanssa opinnäytetyön tuotoksesta ja sen sisällöstä, sekä aikataulusta. Syksyllä 2014 kirjoitimme opinnäytetyöideastamme ideapaperin. Ideapaperin kir-

joittaminen oli osa määrittelyvaihetta, sillä siinä määrittelimme alustavasti projektin sisällön, aikataulun ja sen, millainen tuotoksemme tulee olemaan. Ideapaperin kirjoittamisen ja palauttamisen jälkeen opinnäytetyöprosessimme alkoi.

6.3 Suunnitelman laatiminen

Määrittelyvaiheen jälkeen prosessimme eteni suunnitteluvaiheeseen. Suunnitteluvaiheessa tavoitteita tarkennetaan ja niiden saavuttamiseksi laaditaan suunnitelmia. Vaiheen aikana luodaan projektisuunnitelma, jossa määritellään, miten asetettu tavoite tullaan toteuttamaan ja mitkä ovat sille annetut resurssit, aikataulut ja budjetit. Suunnitteluvaiheessa tarkennetaan edelleen määrittelyvaiheessa asetettuja tavoitteita, sekä varmistetaan projektin tekijöillä ja teettäjiillä on samat tavoitteet ja sama näkemys projektin lopputuloksesta. Sekä määrittelyvaihe että suunnitteluvaihe ovat erittäin oleellisia projektin etenemisen kannalta ja sen vuoksi niihin tulee käyttää paljon aikaa ja ajatustyötä. (Kettunen 2009, 44, 54.) Opinnäytetyösuunnitelman kirjoittaminen tammi-huhtikuun 2015 välisenä aikana oli osa suunnitteluvaihetta. Suunnitelmassa määrittelimme tarkemmin opinnäytetyömme tavoitteen ja lisäksi suunnitelimme millä aikataululla ja millä keinoin tullaan tavoitteen saavuttamaan. Määrittelemämme tavoitteet olivat alustavien keskustelujen ja oman ajatustyömme tulosta siitä, millaiseksi prosessimme mahdollisesti muodostuisi. Tavoitteet tarkentuivat edelleen prosessimme toteutusvaiheessa. Suunnitelmassa määrittelimme, että toiminnallisen opinnäytetyömme tuotoksena teemme lastensuojelua käsittelevän oppaan päiväkodin henkilökunnalle. Suunnitelmamme oli valmis huhtikuussa 2015.

Suunnitelman valmistuttua kävimme Päiväkoti Touhutuvassa allekirjoittamassa toimeksiantosopimuksen (liite 1) ja tutkimuslupahakemuksen (liite 2). Samalla sovimme haastattelujen ja osallistavien menetelmien ajankohdat. Lisäksi otimme toukokuussa 2015 puhelimitse yhteyttä Joensuun Enon alueen lastensuojelun työntekijään, ja saimme hänen suostumuksensa osallistumisesta opinnäytetyöprosessiimme.

7 Osallistaminen ja haastattelut

Kun suunnitelma on valmis, aloitetaan toteutusvaihe, jonka jälkeen projekti etenee projektisuunnitelman mukaisesti. Toteutusvaiheessa projektisuunnitelmaa tulee kuitenkin usein muokata tai täydentää. (Kettunen 2009, 44–45.) Toteutusvaiheen toteuttamisen aloitimme yhdessä päiväkodin työntekijöiden kanssa, kun keräsimme luovien menetelmien ja ryhmähaastattelujen avulla ideoita ja tarpeita tuotoksemme sisällöksi toukokuun aikana. Lisäksi tähän vaiheeseen osallistui Joensuun Enossa työskentelevä lastensuojelun työntekijä, jota haastattelimme sähköpostin välityksellä. Toteutusvaihe jatkui opinnäytetyön tuotoksen eli oppaan tekemisellä. Lisäksi toteutusvaiheeseen sijoittui opinnäytetyöprosessissamme alkuarviointi ja väliarviointi.

7.1 Alkuarvioinnin kuvaus

Alkuarvioinnin yhteydessä selvitetään toimintaympäristön asettamia odotuksia prosessille. Kun prosessin yhteistyökumppaneita kuullaan heti alussa, voidaan heidän näkemyksensä ottaa huomioon. On tärkeää, että prosessin kannalta tärkeät henkilöt voivat vaikuttaa prosessiin heti alusta saakka, jolloin he todennäköisesti sitoutuvat prosessiin tiiviimmin. Alkuarviointi auttaa prosessin tavoitteiden täsmentämisessä ja sitä mihin prosessissa pyritään. Alkuarvioinnin avulla saadaan kohderyhmän odotukset ja toiveet esiin. (Suopajarvi 2013, 24–25.) Alkuarviointia toteuttamassa olivat meidän lisäksi Päiväkoti Touhutuvan työntekijät. Heiltä haastattelujen sekä muiden menetelmien avulla keräämämme tiedon avulla rakensimme kuvan siitä, millainen oli heidän senhetkinen näkemyksensä opinnäytetyömme aihepiiristä ja millaiselle lisätiedolle heille voisi olla tarvetta. Menetelmien avulla selvitimme myös heidän ideoitaan oppaan suhteen. Näiden tietojen avulla meidän oli mahdollista tarkentaa opinnäytetyöprosessin tavoitteita ja näkemystämme siitä, millaiselle oppaalle heillä olisi tarvetta.

7.2 Päiväkodin työntekijöitä osallistavat menetelmät

Hyödynsimme osallistavia menetelmiä päiväkodin työntekijöiden ideoiden keräämiseksi toukokuussa Päiväkoti Touhutuvan tiloissa. Työntekijät jaettiin kahteen ryhmään. Molemmissa ryhmissä oli kolme osallistujaa. Yksi osallistuja oli lyhytaikainen sijainen, ja muut päiväkodin vakituisia työntekijöitä.

Luovia ja toiminnallisia menetelmiä voi hyödyntää työskentelyssä monin tavoin. Niitä voidaan käyttää esimerkiksi työyhteisössä toiminnan muodostamisessa ja muokkaamisessa. Luovien menetelmien avulla saadaan uusia näkökulmia. Jos luovia menetelmiä käytetään ryhmässä, painotetaan yhteistoiminnallisuutta ja yhteistyöprosessia. Olennaista on yhteisöllisyyden ja osallisuuden korostaminen ja niiden vahvistaminen. Tällaisen toiminnan tausta-ajatuksena on luovuuden, kulttuurin ja taiteen merkityksellisyys yksilölle, sekä se, että itse työskentelyprosessi ja sen vaiheet ovat tärkeitä toiminnan tuloksen sijaan. (Nietosvuori 2008, 135–136.) Luovia menetelmiä hyödynnettäessä esimerkiksi Nietosvuori (2008, 136–137) on huomannut, että yhteisen tekemisen ja keskustelun avulla yksilö voi löytää uusia näkökulmia. Taide ja luovuus lisäävät osallisuuden tunnetta ja yhteistä tekemistä. Esimerkiksi taidetta tehtäessä ihmisten vuorovaikutus toisensa kanssa lisääntyy, sillä se edellyttää yksilöiltä aktiivisuutta. Taiteen ja luovuuden avulla yksilöiden on mahdollista kartoittaa ja kuvata tunteitaan, kokemuksiaan, identiteettiään ja erilaisia vaihtoehtoja. Tällainen prosessi mahdollistaa esimerkiksi vuorovaikutuksen vahvistumisen toisen kanssa. (Nietosvuori 2007, 137.) Pyrimme juuri tähän hyödyntäessämme luovia menetelmiä Päiväkoti Touhutuvan työntekijöiden kanssa työskennellessämme. Tavoitteenamme oli virittäytyä aiheeseen ja herätellä työntekijöiden ideoita aiheeseen liittyen. Vuorovaikutuksellisessa tilanteessa toiveenamme oli, että työntekijät saisivat keskustelun avulla uusia ajatuksia ja näkökulmia liittyen aiheeseemme.

Valitsimme osallistamisen menetelmiksi kaksi harjoitusta. Aluksi työntekijät valitsivat kuvakorteista kuvan, joka kuvastaa heidän tunteitaan, tietämystään tai yleistä tilannettaan suhteessa lastensuojeluun. Kuvan valitsemisen jälkeen omaa valintaansa sai avata. Tämän harjoitteen tavoitteena oli kartoittaa työntekijöiden nykyistä kuvaa lastensuojelusta ja virittäytyä aiheeseen.

Tämän jälkeen käytimme harjoitteena ”haastepuuta”, jonka avulla pohdittiin haasteen syitä, sen vaikutuksia ja sitä, miten haaste voitaisiin ratkaista. Tehtävänannossa aiheena oli tässä tapauksessa ”lastensuojelullisia toimia vaativat tilanteet varhaiskasvatuksen kentällä”. Tässä harjoituksessa työntekijät tekivät kuvallisen ilmaisun ja tekstin keinoin puun, jonka juuret muodostuivat haasteen syistä, ja hedelmät tai lehdet haasteen vaikutuksista. Puun ympärille kirjoitettiin ratkaisuja syihin ja vaikutuksiin. Työntekijät merkitsivät puuhun asioita, jotka herättävät huolta ja saattavat johtaa lastensuojelullisiin toimiin. Näitä asioita olivat esimerkiksi fyysisen väkivallan merkit, lapsen puheet ja käyttäytyminen, lapsen epäsiisti olemus tai vanhempien yhteistyöhaluttomuus. Työntekijät merkitsivät puuhun myös haasteen vaikutuksia. Näitä vaikutuksia olivat esimerkiksi toimet, joiden mukaan tällaisessa tilanteessa tulisi edetä, kuten tilanteen kehittymisen havainnointi, yhteydenotto lastensuojeluun ja huolen puheeksiotto. Lopuksi työntekijät merkitsivät puun ympärille tai runkoon mahdollisia ratkaisuja haasteen syihin tai vaikutuksiin. Näitä ratkaisuja olivat esimerkiksi konkreettisten neuvojen ja ohjauksen antaminen vanhemmille, henkilökunnan koulutukset ja yhteistyön tekeminen myös muiden ammattiryhmien kanssa. Harjoitteen tavoitteena oli herätellä työntekijöiden ideoita aiheeseen ja omiin tiedontarpeisiinsa liittyen sekä virittäytyä ryhmähaastattelutilanteeseen.

7.3 Päiväkodin työntekijöiden haastattelut

Ryhmähaastattelutilanteet toteutimme heti osallistavien menetelmien jälkeen. Eskola ja Suoranta (1998, 95, 97–98) määrittelevät ryhmähaastatteluksi haastattelun, jossa on yhtä aikaa monta haastateltavaa. Ryhmähaastattelun tavoitteena on saada aikaan keskustelu tutkijan määrittelemästä temasta tai aiheesta. Ryhmähaastattelu voi mahdollistaa sen, että tietoa saadaan enemmän kuin yksilöhaastattelussa. Ryhmätilanteessa keskustelijat voivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa esimerkiksi tukea toisiaan. Ryhmähaastattelu on menetelmänä tehokas. Samaan aikaan saadaan haastateltua useita ihmisiä kerralla. Ryhmähaastattelun aikana haastatteluun osallistujat saattavat herätellä toisissaan uusia

ajatuksia ja mielipiteitä. Ryhmähaastattelussa pyritään vapaamuotoiseen, kuitenkin tietyssä aiheessa pysyvään keskusteluun. Ryhmähaastattelua suunniteltaessa tulee tehdä päätös siitä, pyritäänkö tilanteessa keskusteluun vai onko tilanne haastattelu.

Käytimme Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnan ideoita kerätessämme mahdollisimman keskustelunomaista ryhmähaastattelua. Anu Valtonen määrittelee teoksessa Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus (toim. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 223–224) ryhmäkeskustelun järjestetyksi keskustelutilanteeksi, jossa ihmiset keskustelevat tietyistä aiheista. Keskustelu on vapaamuotoista ja keskustelutilanne kestää yleensä noin pari tuntia. Ryhmän vetäjällä on olennainen rooli. Hän luo sopivan ilmapiirin, pyrkii ohjaamaan keskustelua kohti tavoitteita ja rohkaisee keskustelijoita puhumaan keskenään. Vastuu keskustelun etenemisestä on osallistujilla. Olennaista on osallistujien välinen vuorovaikutus: vetäjä nostaa olennaisia teemoja osallistujien kommentoitaviksi. Vetäjä voi nostaa teemoja esille kysymysten avulla, mutta myös esimerkiksi kuvien kautta.

Valtonen nostaa esille, että ryhmäkeskustelua käytetään esimerkiksi markkina-tutkimuksessa uusien ideoiden tuottamiseksi ja arvioimiseksi (toim. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 226). Ryhmähaastattelutilanteessa Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnan kanssa pyrimme samaan. Ryhmäkeskustelun avulla halusimme herättellä vuorovaikutusta työntekijöiden välillä ja näin synnyttää erilaisia näkökulmia, huomiota ja ideoita siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Ryhmähaastattelutilanteessa nostimme oleellisia asioita esiin valmiiksi laadittujen kysymysten avulla (liite 4). Työntekijät veivät itse keskustelua eteenpäin esittämällä omia ajatuksiaan keskusteluaiheista ja kommentoimalla toistensa ajatuksia. Vuorovaikutus työntekijöiden välillä oli oleellisessa roolissa. Ohjasimme keskustelua eteenpäin esittämällä uuden kysymyksen, kun aiemmasta ei enää syntynyt keskustelua.

Työntekijöiden keskustellessa keskenään teimme myös itse havaintoja ja saimme ideoita siitä, millaisesta tiedosta he hyötyisivät. Kirjoitimme haastatteluissa esille tulleet asiat ylös, jotta meidän oli myöhemmin helpompi jäsentää yhteensä kuudelta eri työntekijältä tulleita ideoita ja ajatuksia.

7.4 Lastensuojelun työntekijän haastattelu

Varhaiskasvatuksen henkilöstön ajatusten lisäksi näimme tärkeäksi saada myös lastensuojelun työntekijän näkökulmaa oppaaseemme. Lastensuojelun työntekijän haastattelu toteutettiin toukokuun lopussa sähköpostin välityksellä (liite 5). Eskolan ja Suorannan mukaan (2005, 86–94.) puolistrukturoitu haastattelu on haastattelu, jossa haastateltavilta kysytään valmiiksi muotoillut ja järjestellyt kysymykset, joissa ei ole valmiiksi muotoiltuja vastausvaihtoehtoja. Sähköpostitse tekemämme haastattelu oli puolistrukturoitu haastattelu. Pyrimme lastensuojelun työntekijälle esittämiemme kysymyksien avulla löytämään hänen ideansa ja mielipiteensä siitä, millaista tietoa varhaiskasvatuksen henkilökunta tarvitsee lastensuojeluun liittyen. Lastensuojelun työntekijältä saimme myös kokemustietoa aiheestamme. Hänelle esittämämme kysymykset muotoutuivat osittain Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnan ryhmähaastatteluista esille nousseista aiheista. Halusimme saada vastauksia paikalliselta lastensuojelun työntekijältä Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnan mieltä askarruttaviin kysymyksiin, jotta saamamme tieto olisi nimenomaan Joensuun Enon alueelle kohdennettua tietoa. Käytimme lastensuojelun työntekijältä saamiamme vastauksia oppaan kokoamisessa teorialähteistä keräämämme tiedon tukena.

7.5 Haastattelujen sisältö

Kuvaamiemme toiminnallisten menetelmien, haastattelujen ja niistä tekemiemme muistiinpanojen pohjalta rakensimme kuvan siitä, millaisia asioita oppaassa olisi hyvä käsitellä ja millaisiin tiedontarpeisiin sen tulisi vastata. Otimme huomioon sekä päiväkodin työntekijöiden että lastensuojelun työntekijän haastattelut.

Päiväkodin työntekijöiden ryhmähaastattelussa (liite 4) kävi ilmi, että lastensuojelua vaativissa tilanteissa päiväkodin työntekijän ammattiminillä ja ammatillisuudella on suuri merkitys neutraalin asenteen ja etäisyyden ottamisen kannalta. Lisäksi arvioitiin, että herkkyyys ja tilanteenlukemistaidot ovat tärkeitä. Tiimityön tekeminen ja tarkka kirjaaminen asioista nähtiin olennaisena. Tarvittavina valmiuksina nähtiin myös kuuntelutaidot, vankka tietämys siitä, mikä lapsen tilanne on ja

mihin pyritään, sekä tieto lastensuojelulaista ja uudistuneesta varhaiskasvatuslaista. Asioita, joiden nähtiin edesauttavan näiden valmiuksien syntymistä, olivat itsevarmuus, koulutus, lisäkoulutus, ajantasaiset tiedot esimerkiksi yhteistyökumppaneista sekä keskustelutaidot. Lisäksi keskusteluissa arvioitiin, että ohjeistusten selkeys ja yhteneväiset linjaukset edesauttavat tarvittavien valmiuksien syntymistä.

Keskustelussa arvioitiin, että lisätieto lastensuojelun työntekijän kanssa tehtävästä yhteistyöstä olisi hyödyllistä. Varmuus siitä, että lastensuojelun työntekijältä voi kysyä neuvoa tarvittaessa myös silloin, kun lastensuojeluilmoitusta ei välttämättä tarvitse tehdä, olisi tarpeen. Lastensuojelusta kaivattiin tietoa yleisesti. Lisäksi pohdittiin sitä, milloin lapsesta voi puhua nimettömänä ja sitä, kehen tulee ottaa yhteyttä silloin, kun esimies ei ole paikalla, mutta lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä. Keskustelussa tuli esille, että pienen ja suuren huolen sekä kiireellisyyden määrittelyyn olisi hyvä löytää selkeät rajat. Lisäksi keskusteltiin siitä, millaiset asiat ovat perheen sisäisiä asioita. Esille tuli toivomus siitä, että oppaan tulisi sisältää tietoa varhaiskasvatus- ja lastensuojelulaeista selkeästi ja ymmärrettävästi. Lisäksi toivottiin, että opas olisi ytimekäs. Esille nousi pohdintaa ennaltaehkäisyn merkitystä ja siitä, millaisissa asioissa lastensuojeluun voi olla yhteydessä. Pienen ja suuren huolen rajojen määrittelylle nähtiin tarvetta, samoin kuin tiedolle vanhemman kohtaamisesta ja lastensuojeluprosessin etenemisestä. Lisäksi toivottiin, että oppaassa kerrotaisiin lastensuojelun yhteistyötahojen yhteystiedot ja ammattinimikkeet.

Lastensuojelun työntekijän haastattelusta (liite 5) kävi ilmi, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tärkeää tietää, milloin lastensuojeluilmoitus tehdään ja kelle se tehdään. Samoin heidän olisi hyvä tietää, mitä tietoa mahdollisiin lastensuojelun lausuntopyyntöihin tulee laittaa. Heidän tulee lisäksi tietää, että lausuntopyyntöön tulee aina vastata. Se, että varhaiskasvatuksen henkilökunta itse kertoo lapsen vanhemmalle, kun he ovat tehneet tai tekemässä lastensuojeluilmoituksen, on helpottamassa yhteistyön tekemistä vanhempien kanssa jatkossa. Tieto lastensuojelun lausuntopyynnöstä nähtiin päiväkodin työntekijöille hyödyllisenä. Myös se, mitä tulisi tehdä, jos huoli lapsesta ei vähene lastensuojeluilmoituksen tekemisenkään jälkeen, nähtiin päiväkodin työntekijöille tärkeänä tietona.

Lastensuojelun työntekijän haastattelusta ilmeni, että päiväkodin työntekijä voi aina ottaa yhteyttä lastensuojelun työntekijään joko kysyäkseen neuvoa tai tehdä lastensuojeluilmoituksen. Silloin, kun lastensuojeluilmoitusta ei ole tarvetta tehdä, eli kyseessä on ohjaus tai neuvonta, lapsesta voidaan puhua nimettömänä. Esille tuli konkreettisia esimerkkejä siitä, millaisessa tilanteessa päiväkodin työntekijälle voi herätä pieni huoli tai suuri huoli ja milloin lastensuojeluilmoitus tulee tehdä. Haastattelussa kerrottiin lastensuojeluprosessin etenemisestä Joensuun Enon alueella ilmoituksen tekemisen jälkeen. Esille tuli tieto, että jokainen päiväkodin työntekijä on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen havaitessaan huolen lapsen tilanteesta. Lisäksi saimme haastattelun kautta ajantasaiset Joensuun Enon alueen lastensuojelun työntekijöiden yhteystiedot ja ammattinimikkeet.

Haastattelujen tulosten pohjalta rakensimme oppaалlemme rungon. Hyödynsimme rungon muodostamisessa sovelletusti aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Tuomen ja Sarajärven mukaan (2013, 108–113) aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto pelkistetään, se ryhmitellään ja luodaan teoreettisia käsitteitä. Pelkistämävaiheessa aineisto tiivistetään tai pilkotaan niin, että siitä poistetaan tutkittavan asian kannalta epäolennainen tieto. Ryhmittelyvaiheessa aineistosta etsitään samankaltaisia käsitteitä. Samankaltaiset käsitteet yhdistetään ja ne nimetään niiden sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Aineistosta muodostetaan alaluokkia ja yläluokkia. Ryhmittelyn jälkeen siirrytään käsitteiden luomiseen. Aineistosta erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja näiden tietojen perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämässä aineiston kielellisistä ilmauksista siirrytään johtopäätöksiin ja teoreettisiin käsitteisiin. Käsitteellistämävaiheessa ryhmittelyvaiheessa muodostetut luokat siis yhdistetään toisiinsa suurempien käsitteiden eli pääluokkien alle. Lopulta yhdistelemisen avulla muodostetaan suuri, yhdistävä käsite. Se on prosessi, jossa yläkäsitteiden avulla muodostetaan kuvaus tutkimuskohteesta.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii käytettäväksi tutkimuksissa. Sovelsimme sen periaatteita muodostaessamme opasrunгон teemoja. Kävimme ryhmähaastattelutilanteissa tekemämme muistiinpanot läpi ja vertasimme niitä keskenään.

Pyrimme löytämään molempien haastattelukertojen väliltä yhteneväisyyksiä. Listasimme nämä yhteneväisyydet ylös. Sen jälkeen yhdistimme samaa tarkoittavat asiat. Lisäksi otimme huomioon lastensuojelun työntekijän tekemät ehdotukset. Aloimme rakentaa suurempia teemoja esille tulleista asioista. Muodostimme neljä suurta teemaa, joissa oli useampia alateemoja. Suuria teemoja olivat esimerkiksi vanhemman kohtaaminen, huolen tason määrittely ja yhteistyötahot. Teemat muodostivat opasrunгон, jonka lähetimme päiväkotiin sähköpostilla, jotta kaikki haastatteluihin osallistuneet saivat tutustua siihen. Kävimme myös paikan päällä päiväkodissa keskustelemassa päiväkodin johtajan kanssa opasrungosta väliarvioinnin yhteydessä.

7.6 Väliarvioinnin kuvaus

Väliarviointi kuului opinnäytetyöprosessissamme toteutusvaiheeseen. Väliarvioinnin olennainen tehtävä on arvioida prosessin toimintaa suhteessa sen tavoitteisiin. Väliarviointi voi olla keino suunnata prosessia uudelleen. Tavoitteiden muokkaaminen toiminnan kuluessa on luonnollista, koska prosessin aikana ymmärrys sen toteuttamisen ehdoista vahvistuu. Väliarviointi kannattaa toteuttaa eri tahojen kanssa ja tietoa voi kerätä eri tavoin. (Seppänen-Järvelä 2004, 25–26.) Väliarviointi sijoittui kesäkuulle 2015. Esittelimme suullisesti laatimamme opasrunгон päiväkodin johtajalle, jonka jälkeen hänellä oli vielä mahdollisuus vaikuttaa oppaan sisältöön. Oppaaseen olivat tutustuneet myös muut päiväkodin työntekijät. Päiväkodin johtaja kommentoi suunnittelemaamme opasrunkoa ja välitti myös muilta työntekijöiltä tulleet kommentit.

Lisäksi tekemäämme opasrunkoon ei juurikaan toivottu. Päiväkodin johtaja mainitsi vanhempien jaksamisen. Pohtiessamme asiaa arvioimme, että se kuuluu yhtenä asiana isompaan kokonaisuuteen, emmekä ottaneet sitä itsessään lähempään tarkasteluun, vaan käsittelimme oppaassa yleisesti kasvatuskumppanuutta osana ennaltaehkäisevää työtettä. Arvioimme tekemäämme opasrunkoa yhdessä päiväkodin johtajan kanssa keskustellen ja esittämällä hänelle kysymyksiä, joilla varmistimme opasrunгон sisällön toimivuuden. Olimme etukäteen itse

keskenämme keskustelemalla arvioineet, että opasrunko sisälsi ne aiheet ja kokonaisuudet, jotka olivat haastattelutilanteissa tulleet esille. Olimme myös arvioineet, että opinnäytetyöllemme asetetut tavoitteet olisi mahdollista saavuttaa.

Väliarviointi jatkui saatuamme oppaan elokuussa 2015 arvioitavaan muotoon. Lähetimme sen silloin sähköpostilla Päiväkoti Touhutuvan ja lastensuojelun työntekijän luettavaksi ja arvioitavaksi. Päiväkoti Touhutuvan työntekijät arvioivat, että oppaan sisältö vastasi melko hyvin heidän tarpeitaan, mutta heiltä tuli kuitenkin joitakin tarkennusehdotuksia. Myös lastensuojelun työntekijä kertoi meille sähköpostin välityksellä, että hän huomasi joitain kohtia oppaassa, joita voisimme vielä muokata erilaiseen muotoon. Muokkasimme opasta päiväkodin työntekijöiden ja lastensuojelun työntekijän kommenttien mukaisesti. Tehtyämme muokkaukset lähetimme oppaan uudelleen lastensuojelun työntekijän luettavaksi, jotta saisimme häneltä vastaukset loppuarviointikysymyksiimme. Lähetimme oppaan myös Päiväkoti Touhutuvan henkilökunnalle, jotta he saattoivat lukea sen ja keskustella etukäteen loppuarviointikysymyksiimme liittyen.

8 Opas huolta herättäviin tilanteisiin

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi opas päiväkodin työntekijöille. Oppaassa käsittelemme esimerkiksi lastensuojelua ja huolen puheeksiottoa. Tässä opinnäytetyöraportin luvussa kerromme oppaan sisällöstä ja rakenteesta sekä sen arvioinnista ja opinnäytetyöprosessin päättämisestä.

8.1 Oppaan sisältö

Tekemiemme haastattelujen ja osallistavien menetelmien pohjalta syntyi toiminnallisen opinnäytetyömme tuotos, eli opas: Huolestuttaako? Opas huolta herättäviin tilanteisiin Päiväkoti Touhutuvan työntekijöille (liite 3). Keräsimme opasta varten tarvittavan teorian tiedon ja suunnittelimme oppaan ulkonäön heinä-syyskuun 2015 välisenä aikana. Teoriatietolähteinäimme käytimme aiheeseen liittyvää

kirjallisuutta, lainsäädäntöä ja internetjulkaisuja. Perehdyimme näihin lähteisiin ja käytimme oppaan kannalta oleellisia tietoja.

Opas sisältää tietoa huolen heräämisestä ja vanhempien kohtaamisesta puheeksiottamistilanteissa, lastensuojelusta ja lastensuojeluilmoituksen tekemisestä sekä ajantasaiset Joensuun Enon alueen lastensuojelun työntekijöiden yhteystiedot. Se on tarkoitettu erityisesti niiden tilanteiden varalle, joissa työntekijän huoli on jo herännyt. Lisäksi työntekijät voivat oppaan informaation avulla arvioida huolensa tasoa ja pohtia jatkotoimenpiteitä.

Opas alkaa vanhempien ja päiväkodin yhteistyön tärkeyttä kuvaavalla luvulla. Kasvatuskumppanuus on tärkeä työskentelyn periaate päiväkodeissa. Haastatteluissa esille tulleet pohdinnat perheiden haasteiden ennaltaehkäisyyn mahdollisuuksista herättivät tarpeen tälle osuudelle oppaassa. Perheen kanssa työskennellessä kasvatuskumppanuus on ennaltaehkäisevää toimintaa ja samalla helpottaa huolen puheeksiottamista, sekä mahdollisesti madaltaa vanhemman kynnystä pyytää apua, kun sille on tarvetta. (Lämsä 2013, 60–63.)

Seuraavana oppaassa käsitellään huolen heräämistä. Huolen heräämistä käsiteltävässä luvussa esitellään varhaista puuttumista päiväkodissa, huolen vyöhykkeistöä työvälineenä, sekä eritellään pientä ja suurta huolta esimerkkien avulla. Varhainen puuttuminen on osaltaan ennaltaehkäisevää toimintaa. Kun huolta aiheuttavaan tilanteeseen puututaan ajoissa, voidaan välttyä suuremmilta vaikeuksilta. (Huhtanen 2004, 45.) Huoleen liittyen haastattelutilanteissa nousi paljon keskustelua. Huoli nähtiin hankalana asiana määrittellä ja sen avuksi kaivattiin konkreettisia esimerkkejä. Päädyimme liittämään oppaaseen lastensuojelun työntekijän antamia esimerkkejä. Lisäksi oppaassa esitellään huolen vyöhykkeistö, sillä näemme sen hyödyllisenä työvälineenä huolen määrittelyssä. Huolen vyöhykkeistön ja oppaassa olevien esimerkkien avulla päiväkodin työntekijä voi määrittää huoltaan ja sen tasoa.

Vanhempien kohtaaminen puheeksiottamistilanteessa voi olla vaikeaa (Eriksson & Arnkil 2012, 12). Haastattelutilanteissa työntekijät keskustelivat siitä, miten vanhemmat tulisi kohdata ja toivoivat vinkkejä kohtaamiseen vanhemman

kanssa. Oppaassa kerrotaankin puheeksiottamisen eri vaiheista ja esitellään ytimekkääsi tärkeimmät asiat, jotka tulee ottaa huomioon.

Keskustelimme haastattelutilanteissa päiväkodin työntekijöiden kanssa lastensuojelusta. Päiväkodin työntekijöille heräsi kysymyksiä lastensuojelulta saatavasta konsultaatioavusta ja lastensuojeluilmoituksesta. Oppaassa on käsitelty lastensuojelua näiden aiheiden lisäksi myös suuremmissa mittakaavassa. Esimerkiksi oppaassa kerrotaan, miten lastensuojeluilmoitus tehdään ja mitä tapahtuu lastensuojeluilmoituksen jälkeen. Mielestämme oli tärkeää avata lastensuojelun käsitettä laajemmassa mittakaavassa, jotta lastensuojelun toiminta ja esimerkiksi yhteistyömahdollisuudet lastensuojelun työntekijöiden kanssa olisi mahdollista hahmottaa oppaan avulla. Lastensuojelun tekemän työn ymmärtäminen on mielestämme tärkeää, jotta päiväkodissa työskentelevä voi vastata esimerkiksi vanhempien esittämiin kysymyksiin. Oppaassa on ajantasaiset Joensuun Enon alueen lastensuojelun työntekijöiden yhteystiedot. Näihin työntekijöihin päiväkodin henkilökunta voi olla yhteydessä esimerkiksi silloin, kun he tarvitsevat konsultaatioapua. Oppaaseen on laitettu Joensuun kaupungin yhteinen numero, johon lastensuojeluilmoitukset tulisi pääsääntöisesti tehdä.

Opas sisältää tietoa lausuntopyyntöstä sekä siitä, miten tulee toimia, jos huoli lapsesta ei helpota lastensuojeluilmoituksen tekemisenkään jälkeen. Nämä asiat on sisällytetty oppaaseen, sillä arvioimme, että ne ovat hyödyllistä tietoa päiväkodin työntekijöille ja helpottavat lastensuojelun ja päiväkodin yhteistyötä.

8.2 Oppaan rakenne

Haastattelutilanteissa päiväkodin työntekijät korostivat sitä, että oppaan tulisi olla selkeä, tiivis ja mahdollisimman vähän lakitekstiä sisältävä. Tämän toiveen otimme huomioon opasta tehdessämme. Opas on kirjoitettu sellaisella kielellä, että sen sisällön omaksuminen on helppoa, vaikkei lukijalla olisikaan vankkaa aiempaa tietämystä lastensuojelusta. Lastensuojelulakia on hyödynnetty oppaan sisällössä, mutta lakiteksti on muutettu helpommin luettavaan muotoon.

Oppaan luvut ja kappaleet on pidetty tiiviinä. Lukujen loppuun on lisätty keskeisimmät asiat korostettuina. Oppaan lukujen tekstin sisältä on lisäksi korostettu keskeisiä käsitteitä. Näin lukijan on mahdollista opasta selatessaankin kiinnittää huomionsa kunkin luvun olennaisimpiin asioihin. Oppaassa on käytetty selkeää yleiskieltä ammattikielen sijaan. Näin väärinkäsityksiltä ja epätietoisuuden syntymiseltä vältytään.

Oppaan sisältö etenee loogisesti kasvatuskumppanuutta käsittelevästä tiedosta huolen heräämisen ja sen puheeksiottamisen kautta lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ja lastensuojeluprosessin etenemiseen. Keskeiset yhteystiedot on koottu oppaan loppuun, jotta ne ovat mahdollisimman helposti löydettävissä.

8.3 Oppaan arviointi ja prosessin päättäminen

Projektin viimeinen vaihe on sen päättäminen. Tässä vaiheessa projektille laaditaan loppuraportti, jatkoideoita tuodaan esille ja yhteistyö projektissa työskennelleiden välillä päättyy. (Kettunen 2009, 45.) Päätösvaiheeseen kuului opinnäyte-työprosessissamme loppuarviointi. Loppuarviointi vastaa kahteen tärkeään asiaan: mitä projekti sai aikaan ja toteutuivatko projektin tavoitteet. Loppuarvioinnissa selvitetään, mitkä ovat projektin tuotokset, tulokset ja vaikutukset. Loppuarvioinnissa arvioidaan myös toiminnan onnistumista. Loppuarviointi toteutetaan tavallisesti prosessin viimeisinä kuukausina siten, että se myös palvelisi loppuraportin kirjoittamista. Loppuarvioinnin tehtävä ei ole toiminnan kehittäminen vaan tavoitteiden toteutumisen ja vaikuttavuuden arviointi, joten tiedonkeruumuotona toimivat haastattelut. (Seppänen-Järvelä 2004, 25–26.) Oppaan loppuarviointi eteni prosessissamme useassa osassa. Päiväkoti Touhutuvan henkilökunta arvioi elokuun lopussa 2015 oppaan sisällön laadukkuutta sekä sitä, vastasiko se heidän tarpeisiinsa. Lisäksi he arvioivat sitä, missä määrin he ovat saaneet uusia valmiuksia työskennellä tilanteissa, joissa vaaditaan mahdollisesti lastensuojelullisia toimenpiteitä. Työntekijät arvioivat näitä asioita kirjallisesti loppuarviointilomakkeen (liite 6) avulla. Lisäksi kävimme Päiväkoti Touhutuvassa loppuarviointikeskustelussa.

Kaikki Päiväkoti Touhutuvan työntekijät osallistuivat kirjallisen palautteen antamiseen laatimiemme loppuarviointikysymysten avulla, jotka lähetimme etukäteen päiväkotiin sähköpostilla (liite 6). Pyysimme, että jokainen prosessiimme osallistunut työntekijä olisi vastannut loppuarviointikysymykseen kirjallisesti, mutta sen sijaan työntekijät olivat täyttäneet yhdessä yhden lomakkeen. Loppuarviointikeskusteluun osallistuneet kaksi päiväkodin työntekijää kuitenkin kertoivat, että kaikki työntekijät olivat osallistuneet lomakkeen täyttämiseen, joten kaikkien prosessiin osallistuneiden työntekijöiden arvio oppaastamme kävi ilmi. Kävimme loppuarviointikeskustelun tämän annetun kirjallisen palautteen pohjalta keskustellen ja teimme keskustelusta myös muistiinpanoja.

Loppuarviointikeskustelussa kävi ilmi, että valmis opas vastaa Päiväkoti Touhutuvan työntekijöiden tarpeisiin melko hyvin ja sen sisältö ja ulkonäkö on laadukas. Loppuarvioinnissa arvioitiin, että oppaassa oleva tieto on riittävän monipuolisesti avattu ja erilaisia aihealueita on käsitelty tarpeeksi monipuolisesti. Se, että oppaassa oli esitelty lastensuojeluprosessin eteneminen, nähtiin hyvänä asiana. Oppaan ulkoasu ja värimaailma nähtiin selkeänä. Lisäksi teksti arvioitiin helppolukuisesti selkeiden kappalejakojen, virkkeiden ja lauseiden vuoksi. Se, ettei opas sisällä lakitekstiä, nähtiin hyvänä asiana. Myös oppaan sisältämät selkeät esimerkit saivat kiitosta. Keskustelussa kävi ilmi, että tekemämme opas on erityisen hyvä käytettäväksi uusien työntekijöiden perehdyttämisessä, ja opas aiottiinkin laittaa osaksi perehdytyskansiota. Oppaan arvioitiin tuovan selkeyttä lastensuojelun toimia vaativissa tilanteissa toimimiseen, ja opas on hyvä käytettäväksi muistutuksena, kun näissä tilanteissa täytyy työskennellä. Keskustelussa arvioitiin, että oppaasta pystyy helposti tarkistamaan toimintaohjeet tarpeen vaatiessa. Keskustelussa pohdittiin, että opasta voisi mahdollisesti hyödyntää myös koko kaupungin alueella. Lisäksi arvioitiin, että myös lastensuojelun puolelle olisi hyvä saada opas, jossa kerrottaisiin vanhemmille lastensuojelun toiminnasta ja sen tarjoamista palveluista. Tämän arvioitiin helpottavan tukitoimien tarjoamista vanhemmille myös päiväkodissa.

Myös lastensuojelun työntekijä vastasi loppuarviointikysymykseemme sähköpostilla (liite 7) elokuussa 2015 sen jälkeen, kun olimme saaneet loppupalautteen Päiväkoti Touhutuvasta ja antaneet oppaan heidän käyttöönsä. Arviossa kävi

ilmi, että opas on erittäin hyödyllinen ja lähes jokainen päiväkodissa työskentelevä hyötyisi siitä. Oppaan nähtiin sisältävän suhteellisen kattavasti tietoa niistä osa-alueista, joista lastensuojelun työntekijöille tulee kyselyitä päiväkodeista ja kouluista. Opas avaa hyvin lastensuojelun palveluita ja se voi helpottaa päiväkodin työntekijän työskentelyä tilanteissa, joissa tämä joutuu kertomaan vanhemmille tekevänsä lastensuojeluilmoituksen. Opas antaa työntekijöille valmiudet kertoa vanhemmille asiallisesti lastensuojeluprosessista. Se voi auttaa työntekijöitä rauhoittamaan vanhempia tilanteessa, jossa täytyy tehdä lastensuojeluilmoitus, sillä usein vanhemmilla ei ole tietoa lastensuojeluprosessista. Ulkoasultaan oppaan arvioitiin olevan hyvä.

Lastensuojelun työntekijä esitti kuitenkin loppupalautteen lisäksi sähköpostiviestissään uusia parannusehdotuksia oppaamme sisältöön. Nämä muutosehdotukset olivat tarpeellisia oppaan luotettavuuden kannalta, ja sen vuoksi halusimme vielä muokata opastamme. Muokkasimme opasta vielä näiden muokausehdotusten mukaisesti lopulliseen muotoonsa. Lähetimme oppaan lopullisen version sähköpostilla lastensuojelun työntekijälle ja kysyimme, olisiko hänellä lisättävää aiempiin kommentteihinsa. Häneltä ei enää tullut lisäkommentteja. Lähetimme näillä tiedoilla päivitetyn oppaan vielä sähköpostilla ja tavallisella postilla myös Päiväkoti Touhutupaan ja kysyimme, onko heillä lisättävää aiempiin kommentteihinsa. Heidän mielestään ennen muokkauksia käymämme keskustelu ja saamamme palautteet pätevät myös päivitetyn oppaan kohdalla, eikä lisäkommentteja enää tullut.

9 Pohdinta

Reflektio on prosessiarvioinnissa olennainen elementti. Kokemuksista oppimiseen tarvitaan reflektiota. Toiminnan ja päätösten vaikutuksia tulee käsitellä, jotta oppimista tapahtuu. Reflektiota voidaan hyödyntää arvioinnissa, kun se on tietoista. Projektin etenemistä voidaan tarkastella reflektoinnin avulla. (Seppänen-Järvelä 2004, 44–45.) Prosessin arviointiin kuuluvat olennaisesti sisäinen arviointi ja itsearviointi. Seppänen-Järvelä toteaa (1999, 93), että itsearviointin avulla

on mahdollista seurata sitä, miten, miksi ja mitä prosessin aikana on tehty. Itsearviointin kannalta avoimuus, reflektiivisyys ja kyky muutokseen ovat tärkeitä piirteitä.

Tässä luvussa pyrimme itsearviointin ja pohdinnan kautta arvioimaan opinnäytetyöprosessin aikana tapahtunutta ammatillista kasvua ja oppimisprosessia, opinnäytetyön eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä sekä opinnäytetyöprosessia ja sille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Pohdimme näitä asioita tutkimuksiin liittyvän kirjallisuuden avulla. Olemme pohdinnassamme soveltaneet tutkimusten eettisyyden ja luotettavuuden arviointiin liittyvää tietoa toiminnalliseen opinnäytetyöprosessiimme nähden.

Itsearviointi oli osa opinnäytetyöprosessiamme koko ajan. Sen avulla suuntasimme omaa toimintaamme. Itsearviointia toteutimme pohtien asioita sekä yksin että yhdessä keskustellen. Otimme huomioon opinnäytetyöprosessiamme aikana saamamme palautteen ja toteutimme itsearviointia myös sen kautta pohtien, miten toimintamme näyttäytyi prosessiimme osallistuneille.

9.1 Opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Prosessille asetetut tavoitteet, eli käyttökelpoisen oppaan tuottaminen ja päiväkodin henkilökunnan lastensuojelullisen tietämyksen lisääntyminen prosessin aikana, toteutuivat melko hyvin. Opas on selkeä kieleltään ja ulkoasultaan. Päiväkodin henkilökunnan arvion mukaan opas vastaa heidän tarpeisiinsa melko hyvin. Itse arvioimme, että oppaassa on käsitelty niitä asioita, jotka haastattelutilanteissa tulivat esille. On kuitenkin otettava huomioon, että prosessi on ollut pitkä, ja haastattelutilanteiden jälkeen kului noin kolme kuukautta valmiin oppaan käyttöönottoon. Sen vuoksi on mahdollista, että kuluneena aikana henkilökunnan tiedontarpeet ovat muuttuneet. Lisäksi on mahdollista, että emme ole oppaassa käsitelleet jotakin osa-aluetta riittävän kattavasti. Oppaan arvioitiin kuitenkin olevan hyödyllinen työväline, joten tältä kannalta asetettu tavoite toteutui. Valmiista op-

paasta työntekijät saavat varmistusta työskentelylleen huolta herättävissä tilanteista. Oppaasta heidän on mahdollista tarkistaa toimintaohjeet erilaisissa tilanteissa.

Prosessimme aikana työntekijöiden aiempi tieto lastensuojelusta mahdollisesti selkiytyi entisestään. Prosessi on päiväkodin työntekijöiltä saadun palautteen mukaan tuonut päiväkodin työntekijöille varmuutta toimia erilaisissa tilanteissa. Lisäksi prosessiin osallistuminen ja valmiiseen oppaaseen tutustuminen ovat varmasti nostaneet lastensuojeluun liittyviä ajatuksia päiväkodin henkilökunnan mieleen. Prosessin aikana lastensuojelun näkökulma ja sen liittyminen myös päiväkodissa tehtävään työhön on voinut tarkentua henkilökunnan ajatuksissa. Prosessin aikana tekemämme haastattelut herättelivät keskustelua työntekijöiden välillä lastensuojeluun liittyvistä asioista. Lisäksi heidän osallistamisensa väli- ja loppuarviointiin varmistivat sen, että näistä teemoista keskusteltiin edelleen.

9.2 Eettisyyden arviointi

Tutkimuksen eettisyyttä tulee pohtia sen jokaisessa vaiheessa. Eettisyyden pohdinta liittyy siis jo tutkimuksen tarkoituksen tarkasteluun sekä tutkimuksen suunnitteluun. Näissä vaiheissa pohditaan, tuleeko tutkimus tulosten saamisen lisäksi vaikuttamaan muulla tavoin tutkittavaan tilanteeseen, saadaan osallistujilta suostumus tutkimukseen osallistumiseen, taataan luottamuksellisuus sekä arvioidaan tutkimuksen mahdollisia vaikutuksia osallistujille. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20.) Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa olimme saaneet päiväkodin työntekijöiden suostumuksen opinnäytetyöprosessiimme osallistumiseen. Opinnäytetyösuunnitelmaa laatiessamme määrittelimme opinnäytetyöllemme tavoitteet. Näiden tavoitteiden asettamisen kautta pohdimme myös opinnäytetyömme vaikutuksia siihen osallistuneille ja heidän tilanteelleen. Arvioimme suunnitteluvaiheessa, että opinnäytetyöprosessiimme osallistuminen vaikuttaa osallistujiin positiivisessa mielessä niin, että heidän tietämyksensä lastensuojelun aihepiiristä lisääntyy ja he saavat käyttöönsä hyödyllisen työkalun.

Tutkimuksen tekemiseen kuuluu tutkittavien suoja. Tutkijan on selvitettävä tutkimukseen osallistuville tutkimuksensa tavoitteet, siinä käytettävät menetelmät sekä siihen mahdolliset sisältyvät riskit. Osallistujien tulee olla tutkimuksessa mukana vapaaehtoisesti. Olennaista on, että suostuessaan osallistuja tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. (Tuomi 2008, 145.) Opinnäytetyöprosessiimme osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Olimme yhteyttä päiväkotiin ja lastensuojelun työntekijään ja kysyimme heidän kiinnostustaan osallistua opinnäytetyöprosessiimme. Huhtikuussa 2015 kävimme päiväkodissa allekirjoittamassa toimeksiantosopimuksen (liite 1) ja tutkimuslupahakemuksen (liite 2). Aloittaessamme työskentelyprosessimme Päiväkoti Touhutuvassa huhti–toukokuussa 2015, varmistimme, että henkilökunnan jäsenet ovat tietoisia siitä, mitä olemme tekemässä, miten aiomme tietoa kerätä ja millaisen tuotoksen olemme laatimassa. Olimme lähettäneet opinnäytetyösuunnitelmamme heidän luettavakseen kokonaisuudessaan. Lisäksi ennen ryhmähaastattelutilanteiden alkamista kerroimme osallistujille, mihin tarpeeseen haastatteluja tehdään ja millaisen tuotoksen olemme tekemässä. Nämä asiat kerroimme myös lastensuojelun työntekijälle, kun otimme häneen yhteyttä puhelimitse toukokuussa 2015. Kysyimme hänen suostumustaan osallistua prosessiin, jotta saisimme prosessiin ja tuotokseen myös lastensuojelun työntekijän näkökulmaa. Kerroimme hänelle, millainen tuotoksemme tulee olemaan. Tämän keskustelun pohjalta työskentelimme lastensuojelun työntekijän kanssa. Myöhemmin, lokakuussa 2015, huomasimme, että tutkimusluvassamme ei ollut mainintaa tiedon keräämisestä myös lastensuojelun työntekijältä. Sen vuoksi pyysimme häntä lähettämään sähköpostilla kirjallisen suostumuksen opinnäytetyöprosessiimme osallistumisesta. Pyysimme myös, että hän varmistaa tienneensä antamansa informaation käytöstä oppaassa, sekä sen, että hänen esimiehensä on tietoinen hänen osallistumisestaan opinnäytetyöprosessiimme. Sillä, että hankimme virallisen suostumuksen vasta jälkikäteen, on vaikutusta opinnäytetyömme eettisyyteen. Olisi ollut tärkeää, että virallinen suostumus olisi saatu ennen sähköpostihaastattelun tekemistä, sillä se olisi tuonut varmuutta ja selkeyttä työskentelyymme. Virallinen lupa olisi alusta asti varmistanut sen, että meillä on lupa toimia sillä tavoin kuin toimimme. Vaikka työntekijä olikin tietoinen näistä asioista sähköpostihaastatteluun vastatessaan, on aina parempi, että suullisesti sovitut asiat ovat saatavilla myös kirjallisena.

Tuomen mukaan (2008, 145–146) tutkimuksessa saadut tiedot ovat luottamuksellisia, niitä ei luovuteta ulkopuolisille, eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen, kuin siihen mihin niitä on kerätty. Osallistujien nimettömyys tulee taata ja tutkijan on noudatettava tehtyjä sopimuksia. Teoksessa Tutkimushaastattelu – Teema-haastattelun teoria ja käytäntö (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20.) kerrotaan, että haastattelujen purkamisessa korostuu edelleen luottamuksellisuuden periaate. Haastatteluja purettaessa tehdään valintoja sen suhteen kuinka tarkasti haastattelut kirjoitetaan auki. Haastatteluja analysoitaessa eettiset kysymykset liittyvät siihen, kuinka tarkasti haastatteluja voidaan analysoida ja tulkita. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20.) Järjestimme haastattelutilanteet siten, että tilaisuuksissa ei ole ollut ulkopuolisia. Haastatteluja analysoidessamme pyrimme mahdollisimman tarkasti ottamaan huomioon erilaiset näkökulmat suurempia teemoja rakentaessamme. Koska emme nauhoittaneet ryhmähaastatteluja, emmekä sen vuoksi litteroineet niitä, haastatteluista tehdyt tulkinnat syntyivät haastattelukokemuksen ja siitä tehtyjen muistiinpanojen avulla. Tästä johtuen on mahdollista, että jotkut haastattelutilanteissa esille tulleet asiat ovat jääneet kirjaamatta. Pyrimme kuitenkin varmistamaan väliarvioinnin avulla, että kaikki tärkeimmät teemat olisivat sisältyneet oppaan runkoon. Tuotosta tehdessämme varmistimme, että osallistujien nimettömyys säilyi siten, ettei valmiista oppaasta voi erottaa, kenen tiedontarpeisiin oppaan osiot vastaavat. Tuhosimme haastatteluista tehdyt muistiinpanot, sähköpostihaastattelujen viestit ja osallistamisen menetelmien avulla saadun materiaalin opinnäytetyöprosessin päättyessä.

Eettinen näkökulma huomioiden saatu tieto voidaan esittää vain, kun se on niin varmennettua ja todeksi näytettyä kuin mahdollista (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20). Haastatteluja analysoidessamme otimme huomioon molempien kokemuksen ja muistiinpanot. Tuotoksen sisältö syntyi osallistujien ideoiden ja tarpeiden pohjalta. Kunnioitimme osallistujien ideoita ja tarpeita. Prosessimme oli kuitenkin pitkäkestoinen. Tästä johtuen on mahdollista, että päiväkodin työntekijöiden tiedontarpeet oppaan sisällön suhteen ovat muuttuneet siitä, mitä ne olivat silloin, kun ryhmähaastatteluja tehtiin. Näin ollen oppaan sisältö ei välttämättä enää sen valmistuessa vastannut juuri niihin tarpeisiin, joita työntekijöillä sillä hetkellä oli.

Hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa huolellisuutta ja tarkkuutta esittäessä tutkimuksen tuloksia. Samoin se pitää sisällään muiden tekemän työn huomioimisen, omien tulosten rehellisen esittämisen sekä avoimuuden ja kontrolloitavuuden periaatteen huomioimisen. (Tuomi 2008, 143.) Raportoinnissa kiinnitetään huomiota luottamuksellisuuteen sekä siihen, millaisia vaikutuksia raportin julkaisulla on tutkimukseen osallistuneille (Hirsjärvi & Hurme 2010, 20). Esimerkiksi puutteellinen aiempiin tutkimustuloksiin viittaaminen tai huolimaton raportointi ja tutkimustulosten esittäminen eivät edusta hyvää tieteellistä käytäntöä (Tuomi 2008, 143). Otimme hyvän tieteellisen käytännön huomioon opinnäytetyöprosessista raportoidessamme, vaikka opinnäytetyömme ei ollutkaan tutkimuksellinen, vaan toiminnallinen. Olemme raportissamme avoimia prosessin etenemisen, siinä käytettyjen menetelmien ja sen lopputuloksen suhteen. Lisäksi huomioimme raportissa aiemmat aiheesta tehdyt opinnäytetyöt ja tutkimukset.

9.3 Luotettavuuden arviointi

Tutkimusta tehdessä sen luotettavuutta tulee arvioida. Tutkimuksen arviointiin vaikuttaa se, millainen tutkimus on tehty. (Tuomi 2008, 149.) Opinnäytetyöprosessin luotettavuutta arvioidessamme sovellamme laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointitapoja, vaikka kyseessä ei ollut laadullinen tutkimus. Opinnäytetyöprosessissamme hyödynsimme kuitenkin menetelmiä, joita laadullisesakin tutkimuksessa voidaan käyttää.

Kun tutkimus on tehty, siitä laaditaan loppuraportti. Loppuraportin avulla voidaan arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Loppuraportissa kerrotaan se, miten tutkimuksen aineisto on kerätty, mitä menetelmää ja tekniikkaa siinä on käytetty, siihen liittyneet erityispiirteet sekä haasteet ja muut oleelliset asiat. Lisäksi tuodaan esille millä perusteella tutkimukseen osallistujat valittiin, millä tavoin heihin otettiin yhteyttä ja montako heitä oli. Tutkijan ja osallistujien välistä suhdetta arvioidaan ja kerrotaan esimerkiksi se, lukivatko nämä saadut tulokset, ennen kuin ne julkaistiin. Olennaista on perustella toimintatapojen valinta. Raportissa kerrotaan tutkimuksen aikataulusta ja arvioidaan sen vaikutusta tuloksiin. Siinä kerrotaan

aineiston analyysistä ja tulosten sekä johtopäätösten saannista. Tehdyn tutkimuksen eettisyyttä ja raportoinnin luotettavuutta arvioidaan loppuraportissa esimerkiksi pohtimalla sitä, onko lukijoille annettu tarpeeksi tietoa tutkimuksen toteutuksesta, jotta he voivat myös itse arvioida saatuja tuloksia. (Tuomi 2008, 150–152.) Raportissamme kerromme tarkasti, miten opinnäytetyöprosessimme eteni ja mitä menetelmiä hyödynsimme. Olemme kertoneet mahdollisimman tarkasti opinnäytetyöprosessimme eri vaiheista ja sisällöstä. Perustelemme tekemämme valinnat ja hyödynnämme perusteluissa myös teoriaa. Kerromme raportissa työskentelytavoistamme ja työskentelyn vaiheista opinnäytetyöprosessiimme osallistuneiden kanssa.

Tutkimuksen sisäistä validiteettia eli pätevyyttä voidaan arvioida tutkimuksen sisältämän teorian, sen käsitteellisten määrittelyjen sekä menetelmien välisen loogisuuden kautta. Tutkimuksen aineiston sekä siitä tehtyjen tulkintojen ja johtopäätösten tulee olla keskenään linjassa. Aineiston tulkintojen ja johtopäätösten välistä suhdetta tarkastelemalla voidaan arvioida tutkimuksen ulkoista validiteettia. Lisäksi voidaan arvioida tutkimuksen luotettavuutta sen suhteen, miten tutkimuksen aineistoa on tulkittu. Aineiston tulkinta on luotettavaa, kun se ei sisällä ristiriitaisuuksia. (Eskola & Suoranta 1998, 214.) Vaikka emme olekaan tehneet tutkimusta, opinnäytetyöraporttimme sisältää teoriaviitekehysten, ja tämä viitekehys ohjasi toimintaamme suunnitteluvaiheesta asti. Opinnäytetyössä käytetyt menetelmät on määritelty ja perusteltu teorian avulla. Tulkitsimme toiminnallisten tilanteiden, ryhmähaastattelujen ja sähköpostihaastattelun avulla keräämämme tiedon tehtyjen muistiinpanojen avulla. Molemmat osallistuivat tulkinnan tekemiseen, kun rakensimme esille tulleista asioista suurempia teemoja. Lisäksi myös toimeksiantaja arvioi tekemäämme tulkintaa väliarvioinnin aikana. Se lisää tulkintamme luotettavuutta.

Opinnäytetyötä tehdessämme olemme hyödyntäneet useita menetelmiä: sähköpostihaastattelua, ryhmähaastattelua ja toiminnallisia menetelmiä. Opasta tehdessämme ja opinnäytetyöraporttia laatiessamme olemme hyödyntäneet monipuolista teorian tietoa. Prosessin aikana olemme pystyneet keskustelemaan keskenämme ja hyödyntämään opinnäytetyön eri vaiheissa molempien näkökulmia

siihen liittyvistä asioista. Opinnäytetyöprosessiimme on osallistunut sekä varhaiskasvatuksen että lastensuojelun edustajia. Lastensuojelun työntekijän osallistuminen prosessiin ja sen arviointiin lisää varsinkin tuotoksen luotettavuutta, sillä hänen näkemyksensä avulla sen sisältämien tietojen paikkansapitävyys on ollut mahdollista varmistaa. Käytimme häneltä saamaamme palautetta ja hänen esittämiään parannusehdotuksia oppaamme sisältöön oppaan tekemisen aikana. Huomioimme häneltä saamamme palautteen myös silloin, kun olimme jo ehtineet käydä loppuarviointikeskustelun Päiväkotitouhuvassa ja luovuttaa oppaan heidän käyttöönsä. Näimme tärkeänä, että opas on laadukas ja sisältää ajantasaista tietoa. Siksi teimme oppaaseen muutoksia, vaikka olimme jo ehtineet päättää prosessin Päiväkotitouhuvassa.

9.4 Ammatillinen kasvu ja oppimisprosessi

Ammatillista kasvuamme ja oppimisprosessiämme opinnäytetyöprosessin aikana voimme peilata osaan sosionomin kompetensseista eli osaamisalueista, jotka Mäkinen, Raatikainen, Rahikka ja Saarnio (2011, 18–19) määrittelevät teoksessaan Ammattina sosionomi. Työssään sosionomi pyrkii toimimaan sosiaalialan ammattieettisten periaatteiden ja arvojen mukaan. Eettiseen näkökulmaan liittyy myös sosionomin kyky ammatilliseen reflektioon. Ammatillinen reflektio on sosionomin työssä välttämätön ulottuvuus, sillä asiakkaan yksilöllisyyden huomiointi ja toiminta tilanteissa, joka sisältää arvoristiriitoja, kuuluu sosionomin ammattiin. Reflektiivinen ja tutkiva ote sosionomin työssä tarkoittaa sitä, että sosionomi kykenee hahmottamaan ja soveltamaan erilaisia lähestymis- ja ajattelutapoja sekä arvioimaan oman työnä teoreettisia lähtökohtia. (Mäkinen ym. 2011, 18–19.) Tämän prosessin aikana hyödynsimme ammatillista reflektiota ja reflektiivistä työtettä ohjatessamme työskentelyämme etenemistä. Pohdimme sekä itse että toistemme kanssa keskustellen prosessiin liittyviä asioita. Reflektion merkitys työskentelyssämme korostui erityisesti niissä tilanteissa, joissa ihmisten kanssa toimiessamme esille tuli eettisiä kysymyksiä, haasteita tai ajatuksia esimerkiksi käyttämistämme menetelmistä. Reflektiivistä työtettä prosessimme aikana kuvastaa se, että olimme prosessin aikana tietoisia käyttämiemme mene-

telmien ja työtapojen taustalla olevasta teoriasta, ja kykenimme työskentelysämme soveltamaan tätä teoriaa käytäntöön sitä tarpeen mukaan muokaten. Reflektion avulla meidän oli mahdollista kehittää itseämme ja omaa toimintaamme. Prosessin aikana reflektio vahvisti asemaansa yhtenä tärkeänä periaatteena ja työvälineenä.

Sosionomin tulisi kyetä käyttämään erilaisia työmenetelmiä ja myös arvioimaan niitä kriittisesti. Olennainen osa sosionomin työtä on se, että hän kykenee tavoitteellisesti ohjaamaan ja tukemaan kaikkia asiakkaitaan. Työssään sosionomi kykenee sosiaalialan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tuntemuksensa avulla ohjaamaan asiakkaansa oikeiden palveluiden piiriin sekä toimimaan moniammatillisessa yhteisössä. Tärkeää on, että sosionomi huomioi sosiaalialan palvelujärjestelmässä tai lainsäädännössä tapahtuneet muutokset työssään. Suuremmissa mittakaavassa tämä tarkoittaa yhteiskunnan ja yksilön välisen suhteen ymmärtämistä. Yhteisölliseen osaamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen pyrkien sosionomi osaa toimia verkostoissa sekä tarpeen vaatiessa myös luomaan niitä. (Mäkinen ym. 2011, 18–19.) Opinnäytetyöprosessin aikana olemme saaneet kokemuksia ammatillisesta vuorovaikutuksesta varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun ammattilaisten kanssa. Näiden kokemusten kautta tietämyksemme molemmista aihepiireistä sekä moniammatillisen yhteistyön mahdollisuuksista on lisääntynyt. Olemme hyödyntäneet erilaisia työmenetelmiä, esimerkiksi osallistavia menetelmiä, ja olemme arvioineet niiden toimivuutta sekä ennen niiden käyttöä että käytön jälkeen. Saimme lisätietoa erityisesti lastensuojelusta ja sen toiminnasta, ja päivitimme tietojamme uudistuneista varhaiskasvatus- ja lastensuojelulaeista. Näitä tietoja meidän on mahdollista hyödyntää myös jatkossa. Yhteiskunnallinen näkökulmamme lastensuojelun tarpeen kehittymisestä lisääntyi opinnäytetyöprosessin aikana. Teoriatiedon avulla meille rakentui entistä tarkempi kuva siitä, mitä on lapsen hyvinvointi ja millaiset asiat siihen vaikuttavat.

Näiden näkökulmien lisäksi opinnäytetyöprosessi on tuonut mukanaan taitoja projektimaiseen työskentelyyn. Projektimaisen työskentelyotteen mukana kehittivät myös taitomme pitkäjänteiseen työskentelyyn. Opinnäytetyöprosessimme oli pitkäaikainen, yli vuoden kestävä työ. Tulevaisuudessa meidän on helpompi

lähteä työskentelemään erilaisissa projekteissa, koska projektin vaiheet ovat varsin tutut opinnäytetyön myötä. Näkemyksemme suunnittelun tärkeydestä osana projektia kehittyi, samoin arvioinnin merkitys työskentelyn eri vaiheissa.

9.5 Kehittämisideat

Opinnäytetyömme tuotosta, eli opasta, voidaan hyödyntää Päiväkoti Touhutuvassa erityisesti tiedon jakamisessa työntekijöiden kesken ja uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Opas sopii hyvin päiväkodin oman perehdytyskansion liitteeksi. Oppaasta olisi mahdollista päivittää koko Joensuun alueen päiväkoille tarkoitettu versio. Lisäksi myös muiden kuntien alueelle olisi mahdollista luoda vastaava opas.

Oppaan käyttöönottoa ja hyödynnettävyyttä Päiväkoti Touhutuvassa olisi mahdollista tutkia jatkossa tekemällä päiväkodin henkilökunnalle suunnattu kysely. Kyselyn tulosten pohjalta opasta olisi mahdollista edelleen päivittää vastaamaan paremmin vastaajien tarpeita.

Seuraava askel samaan aiheeseen liittyen voisi olla kaikille varhaiskasvatuksen asiakasperheille suunnattu opas, jossa kerrottaisiin lastensuojelun tekemästä työstä ja sen tarjoamista palveluista. Opas voisi sisältää teoreettisen tiedon lisäksi kokemustietoa, jota kerättäisiin lastensuojelun työntekijöiltä ja asiakasperheiltä.

Lähteet

- Eriksson, E. & Arnkil, A. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Tampere: Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90845/URN_ISBN_978-951-33-1792-8.pdf?sequence=1. 3.11.2015.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Helminen, M-L & Iso-Heiniemi M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Hirsjärvi S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. 188–206. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. 2004. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä – suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Helsinki: Radium-kirjat.
- Itkonen, J., & Jääskeläinen A. 2012. Arjessa mukana – Opas lastensuojelusta päiväkotien henkilökunnalle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/45894/Itkonen_Jenny.pdf?sequence=1. 11.10.2015.
- Joensuun kaupunki. 2015. Päiväkoti Touhutupa. <http://www.joensuu.fi/paivakoti-touhutupa>. 2.11.2015.
- Joensuun kaupunki. 2014. Ryhmät. <http://www.joensuu.fi/ryhmat29>. 2.11.2015.
- Joensuun kaupunki. 2013. Toiminta. <http://www.joensuu.fi/toiminta30>. 2.11.2015.
- Joensuun kaupunki. Varhaiskasvatus ja koulutustoimi. 2012. Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. <http://www.joensuu.fi/documents/11127/58109/Joensuun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma.pdf/960d25ef-d73c-4dd5-90d7-6ce41aa18987>. 4.10.2015.
- Jokela, M., & Järvinen , T. 2015. Vantaan lastensuojelun työntekijöiden näemyksiä yhteistyöstä ja sen kehittamisestä päiväkotien kanssa. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/88886/Jokela-Jarvinen.pdf?sequence=1>. 11.10.2015.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen K. 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Kerälä, A. 2012. Lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen yhteistyön kartoitus Kuusamo-Posio-Taivalkoski-alueella. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Varhaiskasvatus. Kandidaatin opinnäytetyö. <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/pakaste2/lapsen-hyva-arki/materiaalipankki-1/kerala-opinnaytetto>. 11.10.2015
- Kettunen, S. 2009. Onnistu projektissa. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kivimäki, S. 2009. Päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena. Yhteistyön lähtökohdat, ongelmat ja kehittämiskohdeet aikakauslehtien artikkeleiden kuvaamina. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

- <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80823/gradu03726.pdf?sequence=1>. 02.11.2015.
- Koivula, M. 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. 73–98. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. 2004. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.
- Latvala, E., & Seppänen, E-K. 2015. Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteistyön vahvistaminen. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/87432/Latvala_Elina_Seppanen_Eeva-Kaisa.pdf?sequence=1. 11.10.2015.
- Lastensuojelulaki. 417/2007.
- Mahkonen, S. 2013. Päivähoito ja laki. Porvoo: Bookwell Oy.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E., Rahikka, A., Saarnio T. 2011. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYPro Oy.
- Nietosvuori, L. 2008. Luovat ja toiminnalliset menetelmät sosionomin työssä. Teoksessa Viinamäki, L. 2008. 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Anjalankoski. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.
- Pennikangas, M., & Rantala, S. 2012. Päiväkoti lastensuojelun kentällä Järvi-Pohjanmaalla. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/51037/Pennikangas_Mariella.pdf?sequence=2. 11.10.2015.
- Päkkilä, H. 2008. Lähtökohtana lapsen etu ja lapsilähtöisyys. Teoksessa Huotari, K. & Hurtig, J. (toim.) Sosiaalityötä monitoroimassa. 2008. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rimpelä, M. 2013. Kasvatuskaaksesta yhteiseen ymmärrykseen. Teoksessa Lämsä, A-L (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Juva: Bookwell Oy.
- Salmi, S. & Lipponen, L. 2013. Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjinä – Alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukeminen vanhempien, päivähoiton ja neuvolan yhteistyöllä. Kopio Niini Oy. http://www.socca.fi/files/3128/Lapsen_voimavarat_hyvinvoinnin_edistajina_-raportti.pdf. 29.9.2015.
- Seppänen-Järvelä, R. 1999. Kehittämistyö ja arviointi. 90–105. Teoksessa Eräsaari, R., Lindqvist, T., Mäntysaari, M. & Rajavaara, M. (toim.) 1999. Arviointi ja asiantuntijuus. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuunnitelmassa. Opas käytäntöihin. Helsinki: Stakes.
- Stakes. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>. 11.10.2015.
- Suopajarvi, L. 2013. Opas projektiarviointiin. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan julkaisuja. C. Työpapereita 55.
- Tuomi, J. 2008. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Varhaiskasvatuslaki. 36/1973.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Vornanen, R. 2001. Lasten hyvinvointi. Teoksessa Törrönen, M. (toim.) 2001. Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino.
- Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. 2009. Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.



OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Vankko / Päivähoito
Toimeksiantajan edustaja:	PK. Touhutiina / Ulla Hassinen
Osoite:	Saha tie 20, 81280 Uimahenji
Puhelinnumero:	050 311 9151
Sähköposti:	ulla.hassinen@jns.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sönnäkielien soittaminen (AMK)
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	1201327, 1101327 Minna Kätkönen, Elias Kaasinen
Puhelinnumero:	040754686 (Minna), 0504040586 (Elias)
Sähköposti:	minna.katkonen@edu.karelia.fi, elias.kaasinen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Läsnäolokäytännön kielitieteen kehittäminen VK-Kareliassa
Toteutusmuoto	toiminnallinen
Aikataulu	Opinnäytetyöprosessi valmis lokakuussa 2015.
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	

Toimeksiantajan sitoumukset	

Opiskelijan sitoumukset	
Sitoudumme tekemään opinnäytetyön perustuen periaatteiden ja aikataulun mukaisesti yhteistyössä toimeksiantajan kanssa.	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Tommi Kinnunen, Päivi Putkuri

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
15.4.2015	Minna Kätkönen Elias Kaasinen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
16.4.2015	Ulla Hassinen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
15.4.2015	Tommi Kinnunen



TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Haen/haemme lupaa suorittaa opinnäytetyöhön liittyvä tutkimus

Opinnäytetyön aihe: Lustausajelullisen tietämysten kehittämisen varhaiskasvatus -kentällä

Tutkimuksen toteutuspaikka/-yksikkö:

Päiväkoti Louhutupe

Tutkimuksen:

a) kohde/kohdejoukko: Päiväkoti Louhutuven henkilökunta

b) aineiston keruumenetelmä: rynnäkkästäteilu/keskusteilu, toiminnalliset menetelmät

c) aineiston keruun ajankohta: Kouko - Kesäkuu 2011

Opinnäytetyön tekijä/t:

Oliveri M

Elias M

Opinnäytetyön ohjaaja/t:

TC

Työelämäohjaaja:

Ulla Seppänen

16/4/2015

Ulla Seppänen

LIITTEET: - tutkimussuunnitelma
- toimeksiantosopimus

Huolestuttaako?



Opas huolta herättäviin tilanteisiin Päiväkoti Touhutuvan työntekijöille

Yhteistyö kantaa pitkälle

Vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Päiväkodilla on kuitenkin suuri rooli lapsen ja perheen elämässä. Vanhemmuuden ja vanhempien kasvatustyön tukeminen kuuluvat tehtäviisi päiväkodin työntekijänä.

Laadukas *kasvatuskumppanuus* lisää molempien tietämystä lapsesta ja on osaltaan takaamassa lapsen hyvinvointia. Hyvä suhde lapsen vanhempiin helpottaa tilanteen niin vaatiessa myös huolen puheeksi ottamista.

Hyvää suhdetta vanhempiin rakentavat ja ylläpitävät

- *molemminpuolinen luottamus*
- *yhteistyö*
- *vuorovaikutus*

Kun huoli herää

Päiväkodin työntekijänä olet tärkeä aikuinen lapsen arjessa ja pääset seuraamaan hänen elämäänsä läheltä. Joskus huomiosi voi kiinnittyä asioihin, jotka huolestuttavat sinua. Huolta aiheuttaviin tilanteisiin tulee puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. *Varhaisella puuttumisella* voidaan tarkoittaa joko ennaltaehkäisyyn pyrkivää toimintaa tai toimenpiteitä lapsen hyvinvoinnin takaamiseksi. Varhaiskasvatuksessa varhaisen puuttumisen toimenpiteitä ovat esimerkiksi:

- *erityislastentarhanopettajan ohjaus*

→ *ympäristön mukauttaminen, arjen kuntouttavien piirteiden erityinen huomiointi (esim. päivän rakenne, vuorovaikutus)*

Jos lapsen hyvinvointi, kehitys, elämäntilanne tai olosuhteet herättävät sinussa huolta, voit jäsentää huolesi määrää *huolen vyöhykkeistön* avulla. Samalla voit pohtia, mistä huolta aiheuttava tilanne johtuu ja millaiselle avulle olisi tarvetta.

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI	HARMAA VYÖHYKE	SUURI HUOLI
Ei lainkaan huolta.	Pientä huolta tai ihmettelyä, ehkä myös toistuvasti. Luottosi omiin keinoihisi toimia tilanteessa vahva tai hyvä. Mielessäsi on käynyt ajatuksia lisäävun tarpeesta.	Huolesi kasvaa ja luottosi omiin keinoihisi heikenee. Toivomus lisäävusta. Huolen kasvaessa edelleen ja ollessa jo huomattava, omat voimavarasi käyvät riittämättömiksi. Selkeä lisäävun tarve.	Huolta paljon tai erittäin paljon. Lapsi on vaarassa tai välittömässä vaarassa. Omat keinosi loppumassa tai loppuneet. Lisäapua tai muutos lapsen tilanteeseen saatava välittömästi.

Mukaillen Arnkil, Eriksson & Arnkil 2000.

Esimerkiksi sinulle voi herätä *pieni huoli*, jos lapsi tuodaan päiväkotiin joskus likaisena tai puutteellisissa varusteissa, tai hän kertoo satunnaisesti huolestuttavia tarinoita perheestään (esim. perheväkivalta). *Suuri huoli* taas herää kun lapsi tuodaan päiväkotiin toistuvasti likaisena tai puutteellisissa varusteissa, lapsen vanhemmat eivät ole yhteistyökykyisiä tai toistuvasti jättävät lapsensa hakematta ajoissa päiväkodista. Suuresta huolesta on kyse myös silloin, kun lapsen huolestuttavat tarinat perheestään toistuvat, tai lapsen puheessa tai käytöksessä esiintyy usein ikätasolle sopimattomia teemoja (esim. seksuaalisuus).

→ *Huoli määritellään aina **tapauskohtaisesti!***

Kuinka kohdata vanhemmat?

Kun lapsen tilanne huolestuttaa sinua, täytyy se ottaa puheeksi vanhempien kanssa. On tärkeää pohtia ennen huolen puheeksi ottamista omaa huolta ja seurauksia, jos tilanteeseen ei puututa. Näin saat jäsenettyä ne asiat, mistä olet huolissasi ja joihin olisi tärkeää löytää ratkaisu.

Valmistautuminen on tärkeää

Valmistaudu etukäteen puheeksiottamistilanteeseen. Varmista, että puheeksiottamistilanne ja siihen varattu tila on rauhallinen, eivätkä ulkopuoliset häiritse tilannetta.

Sanoita huolesi ja pohdi miten asiasi ilmaiset. Mieti esimerkkitapauksia huolen konkretisoimiseksi.

→ *Jäsennä ajatuksesi*

Pohdi omaa asemaasi suhteessa vanhempaan. Voiko hän kokea sinut uhkaavana?

→ *Huomioi vanhemman näkökulma*

Mieti kuinka saisit rakennettua keskustelua positiivisista asioista käsin, ongelmakeskeisyyttä välttäen.

→ *Huomioi lapsen ja perheen voimavarat*

Pohdi ennen keskustelutilannetta minkälaisia asioita voisitte tehdä lapsen tilanteen parantamiseksi. Mitä itse voit tehdä, mitä vanhempi voi tehdä, tai olisiko jokin ulkopuolinen taho, joka voisi auttaa lapsen ja perheen tilannetta?

→ *Pohdi ratkaisumahdollisuuksia*

Pohdi jo etukäteen, mitä puheeksiottamistilanteessa ja sen jälkeen tulee tapahtumaan. Miten vanhemmat reagoivat? Entä miten itse reagoit? Jos sinusta tuntuu siltä, että tilanne tulee johtamaan yhteistyön katkeamiseen, mieti muita lähestymistapoja.

→ *Pohdi vaikutuksia*

Puheeksiottamistilanteessa

Pyydä vanhemman apua sen sijaan, että pyrkisit esittämään suorat ratkaisut. Tarkoituksena on tehdä yhteistyötä vanhemman kanssa. Jos vanhempi kokee, että pyrit liiaksi kontrolloimaan perhettä, he saattavat asettua puolustuskannalle.

→ *Yhteistyö*

Puhu lapsen tai perheen käyttäytymisestä, älä ominaisuuksista. Näin vanhempi ei koe tulevansa leimatuksi.

→ *Kunnioittavuus*

Huolen puheeksi ottamisen tulisi olla dialoginen tilanne. Oman näkemyksen esittämisen lisäksi on tärkeä kuunnella myös vanhemman näkökantaa ja pyrkiä löytämään yhdessä ratkaisu tilanteeseen.

→ *Vuoropuhelu*

Arvioinnilla on merkitystä

Arvioi puheeksiottamistilanteen jälkeen, saitko kerrottua huolesi vanhemmalle ja etenikö tilanne, kuten olit etukäteen ajatellut. Arvioi omia tunteitasi ennen tilannetta ja sen aikana. Mieti, kuinka tilanne kokonaisuudessaan eteni. Tilanteiden arviointi jälkikäteen auttaa sinua kehittymään huolen puheeksi ottamisessa. Lisäksi pystyt pohtimaan sitä, oliko puheeksi ottamisesta hyötyä.

Mieti esimerkiksi näitä asioita:

- *Sanoitko kaiken mitä olit etukäteen miettinyt sanovasi?*
- *Saitko tarjottua tukea ja otettiin se vastaan?*
- *Varmistuiko yhteistyön jatkuminen vanhempien kanssa?*
- *Väheniö huolesi?*
- *Onko edelleen asioita, jotka aiheuttavat huolta?*

Millaista apua sinulle on tarjolla?

Jos sinulla herää huoli lapsen tilanteesta, mutta et ole varma kuinka sinun tulisi toimia, voit saada *konsultaatioapua* lastensuojelun työntekijältä. Lastensuojelun työntekijä osaa opastaa sinua esimerkiksi siinä, minkälaisia palveluja lapsen vanhemmille voisi ehdottaa. Tällaisessa tilanteessa lapsesta voidaan puhua nimettömänä.

Lastensuojelun työntekijä osaa arvioida milloin lapsen tilanteesta tulee tehdä lastensuojeluilmoitus, jos et ole siitä itse varma. Jos tilanne on sellainen, että se johtaa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, tulee lapsen henkilötiedot antaa lastensuojelun työntekijälle.

→ Jos kaipaat neuvoja, voit **aina** soittaa lastensuojelun työntekijälle!

Milloin lastensuojeluilmoitus on tehtävä?

Perhesalaisuudet kuuluvat yksityisyyden suojaan. Jos kyseessä on *vaarallinen perhesalaisuus*, tulee sinun tehdä lastensuojeluilmoitus salassapitovelvollisuudesta huolimatta. Vaarallinen perhesalaisuus on kyseessä, kun sinulla on huoli, että sen vuoksi lapsen hyvinvointi on vaarantunut. Lapsi ei siis välttämättä saa tarvitsemaansa hoitoa ja huolenpitoa, olosuhteet vaarantavat hänen kehitystään tai hänen oma käyttöksensä on sellaista, että se edellyttää mahdollista lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Vaarallinen perhesalaisuus voi olla esimerkiksi

- *perheväkivalta*
- *vanhemman päihteiden käyttö*

Joissain tilanteissa tulee tehdä *ennakollinen lastensuojeluilmoitus*. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus tehdään syntymättömästä lapsesta, kun on perusteltu syy (esimerkiksi äidin päihteiden käyttö) olettaa, että tämä tarvitsee lastensuojelun tukitoimia välittömästi syntymänsä jälkeen.

Muista myös, että olet velvollinen ilmoittamaan poliisille, jos on epäily, että lapseen on kohdistunut rikos, kuten pahoinpitely tai seksuaalinen hyväksikäyttö.

Kuka tekee lastensuojeluilmoituksen?

Joensuun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa ohjeistetaan, että päiväkodin johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen, kun sille on tarvetta. Kiireellisissä tapauksissa jokin päiväkodin työntekijä on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen välittömästi. On kuitenkin tärkeää, että lastensuojeluilmoituksen tekijällä on mahdollisimman tarkat tiedot huolen aiheesta. Näin ollen paras henkilö ilmoituksen tekijäksi on se, joka huolen on havainnut.

Miten lastensuojeluilmoitus tehdään?

Lastensuojeluilmoituksen voit tehdä puhelimitse, kirjallisena tai käymällä henkilökohtaisesti tapaamassa lastensuojelun työntekijää. Lastensuojeluilmoitusta tehdessäsi kerrot lapsen henkilötiedot ja ilmoituksen syyn. Muista kertoa vanhemmille, että aiot tehdä, tai olet jo tehnyt lastensuojeluilmoituksen. Näin yhteistyön jatkaminen tulevaisuudessa on usein helpompaa.

Lastensuojeluilmoituksen jälkeen

Kun lastensuojelun työntekijät ottavat vastaan lastensuojeluilmoituksen, he ovat yhteydessä perheeseen seitsemän arkipäivän sisällä. Lastensuojelun työntekijät aloittavat tarpeen vaatiessa *lastensuojelutarpeen selvityksen*, joka käytännössä tarkoittaa tapaamisia lapsen ja vanhempien kanssa. Lastensuojelutarpeen selvitystä ei aloiteta, jos lapsi on jo lastensuojelun asiakas, tai havaitaan, että varhaisen tuen palvelut kuten lapsiperheiden kotipalvelu, ennaltaehkäisevä perhetyö tai ohjaus esimerkiksi perheneuvolaan sopivat perheen tilanteeseen paremmin.

Jos lastensuojelutarpeen selvitys aloitetaan, lastensuojelun työntekijöillä on kolme kuukautta aikaa tehdä selvitys. Selvityksen jälkeen lastensuojelun asiakkuus joko alkaa tai nähdään, ettei sille ole tarvetta. Lapsi ja perhe voidaan myös ohjata muihin palveluihin.

Perheelle voidaan tarpeen mukaan tarjota *avohuollon tukitoimia*, joita ovat esimerkiksi

- *lastensuojelun perhetyö*
- *taloudellinen tuki*
- *sosiaaliohjaajan tapaamiset*
- *vanhempien ohjaus palveluihin (esim. mielenterveyspalvelut)*
- *avohuollon sijoitus (perustuu vanhempien suostumukseen)*

Jos lapsi kuitenkin on välittömässä vaarassa, lastensuojelu voi tehdä kiireellisen sijoituksen. Lapsi voidaan ottaa myös huostaan, jos hänen terveytensä tai kehityksensä on vakavasti vaarantunut, eivätkä muut tukitoimet riitä tilanteen ratkaisemiseksi.

Huolestuttaako edelleen?

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei välttämättä poista huoltasi lapsen tilanteesta. Jos lastensuojeluilmoitus on tehty, mutta huolesi lapsen tilanteesta kasvaa edelleen, sinun kannattaa konsultoida lastensuojelun työntekijöitä uudelleen tai tarpeen vaatiessa tehdä uusi lastensuojeluilmoitus.

- *Samasta lapsesta voi olla yhteydessä lastensuojeluun useita kertoja, jos tilanne niin vaatii!*

Molemminpuolista yhteistyötä

Lastensuojelun työntekijä voi tarvita työssään asiantuntemustasi lapsen tilanteesta. Hänellä onkin oikeus tehdä *lausuntopyyntö* lapsen ja perheen tilanteesta. Lausuntonsi on hyvä sisältää esimerkiksi tietoa lapsen käytöksestä päiväkodissa, kuvausta siitä, miten yhteistyö lapsen vanhempien kanssa on sujunut, tietoa mahdollisista päiväkodissa heränneistä huolen aiheista ja päiväkodin tarjoamista tukitoimista, sekä näkemyksesi lapsen kehityksestä ikätasoonsa nähden.

- *Lausuntopyyntöön on aina vastattava!*

Kehen ottaa yhteyttä?

Lastensuojeluilmoitus tehdään ensisijaisesti *Joensuun kaupungin yhteiseen numeroon 050-4285107* virka-aikana arkipäivisin klo 8-16. Silloin, kun tilanne ei ole kiireellinen, voit tehdä lastensuojeluilmoituksen Joensuun kaupungin lastensuojeluun myös kirjallisesti osoitteeseen:

Joensuun kaupunki

Lapsiperhepalvelut/lastensuojelu

Väisälänkatu 4, 80170 Joensuu

tai fax 013 267 5773

Jos olet huolissasi lapsen tilanteesta voit ottaa yhteyttä Enon alueen lastensuojelun työntekijöihin. Heillä on myös velvollisuus ottaa vastaan lastensuojeluilmoituksia.

Sosiaalityöntekijä

puh. 050-3119548

Sosiaalityöntekijä

puh. 050-3119526

Sosiaaliohjaaja

puh. 050-3116262

Virka-ajan ulkopuolella kiireellisissä lastensuojeluasioissa ollaan yhteydessä sosiaalipäivystykseen hätäkeskuksen (112) kautta.

Kirjallisuutta

Eriksson, E. & Arnkil, T. E. 2012. [Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista.](#)
Huhtanen, K. 2004. [Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa.](#)
[Joensuun kaupunki. Varhaiskasvatus ja koulutustoimi. Joensuun varhaiskasvatussuunnitelma. 2012.](#)
Keskinen, K. & Virjonen, H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa.
Lämsä, A-L (toim.) 2013. Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa.
Mahkonen, S. 2013. Päivähoito ja laki.

Finlex.fi –sivustolta löydät ajantasaiset lait, esimerkiksi varhaiskasvatuslain, lastensuojelulain ja rikoslain!

Oppaan kuvat: www.pixabay.com

Tämän oppaan ovat opinnäytetyönään tehneet Karelia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Elias Kaasinen ja Minna Kähkönen syksyllä 2015.

Ryhmähaastattelurunko Touhutuvan työntekijöille

- Millaisia valmiuksia varhaiskasvatuksen työntekijä tarvitsee lastensuojelua vaativissa tilanteissa? Millaiset asiat edesauttavat näiden valmiuksien kehittymistä?
- Millainen tietämys teillä on lastensuojelusta tällä hetkellä? Mistä asioista kaipaatte lisätietoa?
- Mitä toivotte tuotoksemme sisältävän? Millaisiin aiheisiin olisi hyvä kiinnittää erityistä huomiota?
- Lisättävää?

Haastattelurunko lastensuojelun työntekijälle

- Millaisista asioista päiväkodin työntekijä tarvitsee tietoja lastensuojelun työntekijän näkökulmasta?
- Millaisista asioista päiväkodin työntekijä voi kysyä neuvoa lastensuojelun työntekijältä? Voiko tällaisessa tilanteessa puhua lapsesta nimettömänä?
- Milloin lapsesta voidaan puhua nimettömänä ja milloin nimi on tuotava esiin?
- Onko sinulla esittää konkreettisia esimerkkejä siitä, milloin on pieni huoli lapsen tilanteesta ja milloin huoli on suuri?
- Milloin lastensuojeluilmoitus pitää tehdä (konkreettisia esimerkkejä)? Miten asia sen jälkeen etenee Enossa?
- Onko lastensuojeluilmoituksen tekeminen aina päiväkodin johtajan vastuulla?
- Keihin (nimet ja ammattinimikkeet) Päiväkoti Touhutuvan työntekijöiden tulee yhteydessä lastensuojelullisissa asioissa?

Loppuarviointikysymykset Päiväkoti Touhutuvan työntekijöille

Opas

- Vastaako oppaan sisältö mielestänne tarpeisiinne Päiväkoti Touhutuvassa?
- Onko erilaisia aihealueita huomioitu oppaassa riittävän monipuolisesti, ja onko niitä avattu riittävästi?
- Onko opas mielestänne laadukas (esim. ulkonäkö, kieliasu, selkeys)?
- Millaisia kehittämistarpeita oppaassa on?

Prosessi

- Koetteko, että olette saaneet opinnäytetyöprosessimme (ryhmähaastattelutilanteet, keskustelut, valmiiseen oppaaseen tutustuminen) aikana uusia valmiuksia työskennellä tilanteissa, joissa vaaditaan mahdollisesti lastensuojelullisia toimenpiteitä? Millaisia? Jos ette, mistä se voisi johtua?

Vapaa sana

- Mitä muuta haluaisitte sanoa?

Loppuarviointikysymykset lastensuojelun työntekijälle

- Vastaako oppaan sisältö mielestäsi niihin tiedontarpeisiin, joita olet ajatellut varhaiskasvatuksen henkilöstöllä olevan lastensuojeluun liittyen?
- Onko erilaisia aihealueita huomioitu oppaassa riittävän monipuolisesti, ja onko niitä avattu riittävästi?
- Onko opas mielestäsi laadukas (esim. ulkonäkö, kieliasu, selkeys)?
- Millaisia kehittämistarpeita oppaassa on?
- Vapaa sana